

શ્રી.

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

પુસ્તક ૨૬ સુ.

સંવત ૧૯૬૬ના ચૈત્રથી સંવત ૧૯૬૭ના ફાગણ સુધી આંક ૧૨.

શાકુલ્લ વિક્રીક્તમ્

કર્તવ્યં જિનવંદનં વિધિપરૈર્હૃષોદ્વસન્માનસૈઃ

સચ્ચારિત્રવિભૂષિતાઃ પ્રતિદિનં સેવ્યાઃ સદા સાધવાઃ ॥

શ્રોતવ્યં ચ દિનેદિને જિનવચો મિથ્યાત્વનિર્નાશનં ।

દાનાદૌ વ્રતપાત્રનં ચ સતતં કાર્યા રતિઃ શ્રાવકૈઃ ॥ ૧ ॥

“વિધિને વિધે તત્પર અને હર્ષથી ઉલ્લસિત મનવાળા શ્રાવકોએ પ્રતિદિન શ્રી જિને-
ધરને વંદન કરવું” સત્ ચારિત્રવટે સુશોભિત એવા મુનિરાજોની સદા સેવા કરવી, મિથ્યા-
ત્વનો નાશ કરનાર જિનવચન પ્રતિદિન સાંભળવું અને દાનાદિક (દાન, શીલ, તપ અને
બાળના) ને વિધે તથા અહિંસાદિક વ્રતને પાળવામાં નિરંતર આસક્તિ રાખવી.”

સુકતમુક્તાવલિ.

પ્રગટકર્તા,

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા;

ભાવનગર.

વિક્રમ સંવત ૧૯૬૬-૬૭

શાકે ૧૮૩૨.

ઇથીસન ૧૯૧૦-૧૧

વીર સંવત ૨૪૩૬-૩૭.

જાવનગર—આનંદ પ્રીત્વીંગ પ્રેસ.

વાર્ષિક મુદ્દ્ય રૂા. ૧—૦—૦ બહારગામવાળાને પોસ્ટેજ સાથે રૂા. ૧—૪—૦

મુખપૃષ્ઠપરના સંસ્કૃત વાક્યનો સાર.

ત્યાર પછી પ્રસન્ન હૃદયવાળા શુદ્ધ મહારાજ તેને ગૃહસ્થાવસ્થાને લેખિત અને સાધુદશાને યોગ્ય ઐવો ધર્મમાર્ગ કહે અને તેને ઉપાર્જન કરવાનો ઉપાય મહા યતનવડે ગ્રહણ કરાવે. તેને કહે કે “હે ભદ્ર ! સદ્ધર્મ સાધનની યોગ્યતા પોતાને પ્રાપ્ત થવાની અભિલાષાવાળા તારે પ્રથમ આ કરવા યોગ્ય છે. શું કરવા યોગ્ય છે ? તે કહે છે—‘દયાળુપણાનું સેવન કરવું’, પરને પરાભવ ન કરવો, ક્રોધીપણું મૂકી દેવું, દુર્જનનો સંસર્ગ વર્જવો, અસત્યભાષીપણું છોડી દેવું, ગુણાનુરાગનો અભ્યાસ કરવો, ચાર્યબુદ્ધિ કરવીજ નહીં, મિથ્યાભિમાન તણ દેવું, પરહારનો અભિલાષ નિવારવો, ધનાદિકનો ગર્વ પરિહરવો, દુઃખી પ્રાણીઓના દુઃખ દૂર કરવાની ઇચ્છા કરવી, શુદ્ધ મહારાજને પૂજવા, દેવસ્વરૂપ સંઘને વંદના કરવી, પરિવ્રજનનું સન્માન કરવું, સેવકવર્ગને પૂર્ણ કરવો, મિત્રવર્ગની અનુવર્તના કરવી, પારકા અવર્ણવાદ ન બોલવા, પારકા ગુણ ગ્રહણ કરવા, પોતાના ગુણ સ્વમુખે કહેતાં લખવું, અભ્યુ-સાત્ર પશુ સુકૃત કૃત્યુ હોય તે સંભારવું, પરોપકારમાં પ્રયત્ન કરવો, પ્રથમ વિશિષ્ટ-જનો સાથે સંભાષણ કરવું, ધાર્મિક જનોની અનુમોદના કરવી, પારકા મર્મ ન ઉઘાડવા, ભલા વેષને આચારવાળા થવું—આ પ્રમાણે જો કરીશ તો તને સર્વશ કથિત સદ્ધર્મના અનુષ્ઠાનની યોગ્યતા પ્રાપ્ત થશે.”

ઉપનિતિ લવપ્રપંચા કથા.

વાર્ષિક અનુક્રમણિકા.

વિષય.

પૃષ્ઠ.

૧ કામ લાગ-પરમાત્મ સ્તુતિ (પદ).	૧
૧ નવું વર્ષ.	૩
૩ યશોભદ્રસૂરિ ને બળભદ્ર મુનિ.	૭
૪ શ્રી જ્ઞાનસાર સૂત્ર વિવરણ. (મુનિરાજ શ્રી કર્પૂરવિજયજી).	
ઈન્દ્રિય પરાજ્યાજ્ઞક (૭).	૧૧-૩૫-૬૬
ત્યાગાજ્ઞક (૮).	૨૨૬
ક્રિયાજ્ઞક (૯).	૩૭૦
૫ માયા-દંભત્યાગ (મોતીચંદ ગીરધર. કાપડીઆ. સોલીસીટર).	૧૯
૬ નવાણુ યાત્રાનો અનુભવ.	૨૮-૪૩-૮૮-૧૧૯
૭ ઇર્ષ્યાત્યાગ (પદ).	૩૩
૮ ચિદાનંદજી કૃત પ્રત્યોત્તર રત્નમાળા, વિવેચન સહિત (મુનિ કર્પૂરવિજયજી).	
..... ૫૨-૭૨-૧૦૬-૧૪૭-૧૭૦-૧૯૩	
૯ આત્મિક પ્રભાત (આનંદધનજી મહારાજ ને ઘડિયાળી) મૌકિાજ્ઞક, ૫૬-૮૧	
૧૦ ઉપદેશક પદ (સાં. પી. કવી.)	૬૫
૧૧ શ્રીમદ્ યશોવિજયજી અને તેમની જીવનકળા, (પદ) વિવેચન યુક્ત	
(મોહનલાલ દલીઅંદ, દેશાઈ. શ્રી. એ.)	૬૩
૧૨ ભગિની શાવના (પદ)	૬૭
૧૩ શ્રી સીમંધર પ્રભુની વિનતિરૂપ સ્તવનનો સારાંશ.....	
(મુનિ કર્પૂરવિજયજી)	૯૮-૧૨૯
૧૪ શ્રીપાળ રાજના રાસ ઉપરથી નીકળતો સાર.....	૧૨૩-૧૩૯-૧૬૩
૧૫ ટુંકો ઉપદેશ (શ્રી પરિચયથી હાનિ.)	૧૨૮
૧૬ શેઠ અનુપચંદ મલુકચંદનું ખેદકારક મૃત્યુ.	૧૨૮
૧૭ શુશ્રુતુરાગ	૧૩૬-૧૮૮-૩૮૧
૧૮ પુષ્પપૂજાવિવેક.....	૧૪૬
૧૯ નવીનઉદ્ભવ.(પાલીતાણુભરાયેલા સમાજ ઉપરથી ઉપજતા વિચારો) ૧૫૭-૧૬૦	
૨૦ ક્ષમાપના (પદ, વિવેચન યુક્ત) મો. દ. દે.....	૧૬૧
૨૧ ચિદાનંદજી કૃત સારભૂત સવૈયા, વિવેચન યુક્ત. (મુનિ કર્પૂરવિજયજી)	૧૮૧

વિષય

૫૫

૨૨ પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયાઓમાં થતી શૂન્યતા, (પ્રાણુલાલ મંગળજી)....	૧૮૪
૨૩ ભાવ ધર્મ-ચંદ્રોદર રાજનો પ્રણામ.....૨૦૨-૨૩૬-૨૬૮-૩૨૩
૨૪ સત્ય-પંચમ સૌજન્ય (મૌકિકતક)....૨૧૦-૨૫૦-૨૮૩
૨૫ પ્રદાયચર્ય (ન્યાલચંદ લક્ષ્મીચંદ સોની, બી. એ. એલ એલ. બી.)	૨૧૮-૨૪૪-
....૨૬૨-૩૩૫
૨૬ હિસા નિષેધક પદ. (સાકળચંદ પીતામ્બરદાસ કવી)...૨૨૫
૨૭ નૃપાવાદ નિષેધક પદ (સાં. પી. કવી.)....૨૫૭
૨૮ પ્રશ્નચરિત્ર પ્રકરણ સરલ વ્યાખ્યા સમેત. (મુનિ શ્રી કર્પૂરવિજયજી)....	૨૫૮
૨૯ ચાર્ય નિષેધક પદ (સાં. પી. કવી.)૩૦૩
૩૦ જૈન વર્ગને અગત્યની સૂચનાઓ (પ્રાણુલાલ મંગળજી)....૩૦૪
૩૧ સર્વસા ધર્મની યોગ્યતા.૩૧૧-૩૪૦-૩૬૩
૩૨ ખેલગના સમયમાં શ્રીમંતોની દુરજ.....૩૧૮
૩૩ જૈન મુનિઓને રેલવે પુલ ઉપર ચાલવાની છુટ.૩૨૦
૩૪ નુતન વર્ષ પ્રાર્થના (પદ).૩૨૧
૩૫ મૈથુન નિષેધક પદ (સાં. પી. કવી.)....૩૨૨
૩૬ જીવહિંસાકી કમીકા એક ઉપાય (દેવીપ્રસાદ).૩૩૧
૩૭ આડમી જૈન ટેન્કર-સ.૩૪૭
૩૮ ઉપદેશમાળાના કત્તો સંબંધી નિર્ણય.૩૪૭
૩૯ પરિશ્રદ્ધ નિષેધક પદ (સાં. પી. કવી.)૩૫૩
૪૦ શ્રી મહાવીર સ્તવન. વિવેચન ચુકત. (પો. જો. સાંગાણી).૩૫૪
૪૧ ભાવધર્મ ઉપરની ચંદ્રોદર નૃપની કથાનું રહસ્ય.૩૫૫

एताञ्च सदसन्नरान् विविधानिबन्धान्

सर्वधर्मबोधरसदान् सुखदान् श्रुतीनाम् ॥

हर्षप्रदान् सुविदुषां समधर्मीणां च

प्रोद्धास्य वर्षकमिदं परिपूर्णमासित् ॥

REGISTERED B

श्री जैनधर्म प्रकाश

कर्तव्यं जिनवन्दनं विधिपरिपूर्णास्नानमात्मनः ।

सत्कारिभविचूषिताः प्रतिदिनं सेव्याः सदा साधवः ॥

श्रावणं च दिने दिने जिनवचो मिश्रान्वनिर्वाशनं ।

श्रुतादां व्रतपादने च सततं कार्या रतिः श्रावकैः ॥

निधने विषयस्य अने इत्यथो विवक्षितं अनुगम्य आचरन्ति श्रुतिदिनं श्रावणं
अने वन्दनं करव, सत्कारिभविचूषिताः प्रतिदिनं सेव्याः सदा साधवः इति अने श्रु-
तादां व्रतपादने च सततं कार्या रतिः श्रावकैः इति अने श्रुतिदिनं श्रावणं
अने वन्दनं करव, सत्कारिभविचूषिताः प्रतिदिनं सेव्याः सदा साधवः इति अने श्रु-
तादां व्रतपादने च सततं कार्या रतिः श्रावकैः इति अने श्रुतिदिनं श्रावणं

मुद्राप्रकाशकः

पुस्तक २६ रु. ५०, संपत् १६६६, भाग १८३२, अंक १ वी.

प्रकाशकः

श्री जैनधर्म प्रसारक सभा, लावनगर.

कमल लाल	१
गुरु लाल	२
पद्मलाल	३
श्री गानेश्वर	११
भावा—दल लाल	१८
लावनगर	२८

लावनगर—आनंद प्रीतिश्री प्रेसमां छाप्नु.

वार्षिक भूख्य ३. १) पारिदेव आर आना.

આદકો. અમલની સૂચના.

આ જેનું ધર્મ પ્રકાશક સલામ.

સીદ્ધર જ્યુબીલી પુસ્તક.

જ્યુબીલી પુસ્તકની બેટ "શ્રી જેનું ધર્મ પ્રકાશક સલામ જ્યુબીલી અંક" જે ધર્મજન મુદર પુસ્તક છે તે સળેલ છે. આ અંક ધર્મજનના સકચક્ષીત પેપર ઉપર છપાવવામાં આવેલ છે. તેનું કદ રાચલ આઠ પેજ ૨૦ ફારમથી પણ વધારે થયું છે. તેની અંદર સલામો ૨૭ વર્ષનો રીપોર્ટ, જ્યુબીલી સલામ સંવિસ્તાર પ્રાચીનીકા, મુદા મુદા વિદ્વાનો તરફથી લિખિત વિષયો ઉપર લખાઈ આવેલાં વિત્તમ લેખો, કેટલાક સાક્ષરો તરફથી આવેલા પત્રો, ૨૮ વર્ષના 'જેનું ધર્મ પ્રકાશ'ના પુસ્તકોની અંદર આવેલા વિષયોની એકંદરે અનુક્રમશીલ વિગેરે આપવામાં આવેલ છે. ઉપરાંત પરનાપકારી મુને મહારાજ થી વૃદ્ધિવંદનનો, ભાવનગરના નામદાર દરબાર-શ્રીનો, મુખ્ય સીવાન સાહેબનો, સલામના પત્રનો બાબુ સાહેબ રાય ગદાદુર મુધસિંહજી દુધેડીઆ તથા શેડ મનસુખભાઈ ભચુભાઈનો અમ પુલ પાંચ ફોટા નાંખવામાં આવેલ છે.

આનું મોટું અને મુદર પુસ્તક અમારા સુત્ર આદકોને ૨૫ માં પુસ્તકની બેટ તરીકે લવાજમ પુરતા પૈસાથી વી. પી. કરી મોકલવાનું શરૂ કરેલ છે. મારે સતરત્વ વી. પી. સીકરી લેશો એવી પૂર્ણ આશા છે. સુકેપુ દિગદુના!

ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાષાંતર ભાગ ચોથો.

આ આજો બ્રંધ એટલો બધો રસિક અને વાંચવા લાયક છે કે જેને મારે વધારે પ્રશંસા લખવાની આવશ્યકતા નથી. દરેક વિષયને કૃતિએ અનંક સૂચો અને મથિતા આધાર સાથે પુષ્ટ કરેલ છે, અને તેના પર દરેક આખ્યાનમાં ઉદાહરણો (દાખલો) આપી વિશેષ દઢ કરેલ છે. વાંચતાં આનંદ ઉપજવા સાથે બોધ મળે તેમ છે. પુસ્તકના પહેલા ભાગની બીજી આવૃત્તિ હવે પછી કાઢવામાં આવશે. બીજા તથા ત્રીજા ભાગની દરેકની કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ રાખેલ છે. ચોથો ભાગ દોઢ ગણો મોટો થયેલો છે. રાચલ આઠ પેજ ૫૬ ફારમની પાકા મજબુત અને સુસજ્જિત પુસ્તકાળી આ બુકની કિંમત રૂ. ૨ રાખવામાં આવી છે. પેરદેજ મુદ્દો.

એ પ્રતિક્રમણ મુત્ર (ગુજરાતી).

અદરદુ મુક છપાઈને આવી ગઈ છે. જેઓને અપ હાથ તેઓએ લાકીરે મળતી લેવી. કિંમત રૂ. ૦-૨-૬. શાળા તથા ઇનામ મારે રૂ. ૦-૨-૦.

શ્રી જૈનધર્મપ્રકાશ.

તતઃ પતન્નહૃદયા ગુરવસ્તેન્યો મૃદુસ્થાવસ્થોચિતં સાધુદશાધોગ્યં ચ પ્ર-
તિપાદયન્તિ ધર્મમાર્ગં । ગ્રાહયન્તિ તત્પ્રપાર્જનોપાયં મહાયત્નેન । યદ્યુત જો
જ્ઞાઃ સધ્ધર્મસાધનયોગ્યત્વમાત્મનોઽજિહ્વપદ્ધિર્જવદ્ધિસ્તાવદિદમાદૌ કર્તવ્યં જવ-
તિ । યદ્યુત સેવનીયા દયાહુતા । ન વિધેયઃ પરપરિજ્ઞવઃ । મોક્તવ્યા કોપનતા । વ-
ર્જનીયો હુર્જનસંસર્ગઃ । વિરહિતવ્યાઙ્ગિક્વાદિતા । અન્યસનીયો ગુણાનુરાગઃ ।
ન કાર્યા ચૌર્યયુષ્ઠિઃ । ત્યજનીયો મિથ્યાજિમાનઃ । વારણીયઃ પરદારાજિ-
લાપઃ । પરિહૃતવ્યો ધનાદિગર્થઃ । વિધેયા દુઃશિતદુઃસ્વત્રાણેષ્ટા । પૂજનીયા
ગુરવઃ । વંદનીયા દેવસદ્ગુણાઃ । સન્માનનીયઃ પરિજનઃ । પૂરણીયઃ પ્રણયિલોકઃ ।
અનુવર્તનીયો મિત્રવર્ગઃ । ન જાપણીયઃ પરાવર્ણવાદઃ । મૃદીતવ્યાઃ પરગુણાઃ ।
લજ્જનીયં નિજગુણવિકલ્પત્તેન । સ્મર્તવ્યમણીયોઽપિ સુકૃતં । યતિતત્ત્વં પરાર્થં ।
સંજાપણીયઃ પ્રથમં વિશિષ્ટલોકઃ । અનુમોદનીયો ધાર્મિકજનઃ । ન વિધેયં
પરમમોદપટનં । જવિતત્ત્વં સુવેપાચારૈઃ । તત્તો જવિવ્યતિ જવતો સર્વકુસધ્ધર્મસુ-
પ્તાનયોગ્યતા ।

ઉપમિતિજવપ્રપચ્ચા કથા.

પુસ્તક ૨૬ મું. ચેત્ર. સં. ૧૯૬૬ શાકે ૧૮૩૨. અંક ૧ લા.

ૐ ઐર્હ નમસ્તત્ત્વાય.

કામ ત્યજા.

શાર્દૂલ વિકીરિત.

સૈ. ઇચ્છે સુખ તોય તેહ ન મળે શાધી વિચાર્યું મને,

અજ્ઞાને દુઃખમાં મતિ સુખ તણી તેથીજ છે એ તને;

મોટી મોહ વિડખના મદનની આ જીવને આકરી,

સાચા સદ્ગુરુદેવ તેહ પ્રભુસું જે લીક ભારે ખરી. ૧

શ્રી ઐર્હત અનંત સદ્ગુણ નિધિ તીર્થંકર વંદીએ,

જેથી કામ કુભાણિડને ઝટ હણી આત્માથી આનંદીએ;

હે સ્વામી જગદીશ્વર સુખકર ચિત્તે વસે ભાવથી,

પાસું સત્વર સર્વ આત્મધરની-રિદ્ધિ પ્રભુ આપથી. ૨

હે સાહિબજી ! નેક નજર કરી નાથ સેવકને તારો—એ રાગ.

છે ચેર ધણી, આ જગમાં અતિ ઘેર જીવન કરનારા,

(પણ) સમર તરફના, કેમણ બળ આગળ તે જળ ભરનારા,

ટેક.

૨

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

- એ કામ તે કામણુ કામ કરે, અતિ કંઠણુ અસહ્યપણે પ્રસરે;
તન મન વાણીમાં વિકાર ભરે. છે ચોર૦ રમર૦ ૧
- ભાવાનંદ મોટો એથી થતો, (તેથી) આત્મા નિજ જ્ઞાન ભૂલીજ જતો;
(ત્યારે) ધન પુન્યરૂપી અતિશય હરતો. છે૦ રમ૦ ૨
- (વળી) તેની વિદ્યા કોઈ અજબ અતિ, ભાવાવસ્થાપિની ઉંઘ વધતી;
(તેથી) ગુણી ચેતના તે મૂંછિત થતી. છે૦ રમ૦ ૩
- મત નીમના તરત તાળાં તોરે, મદવશ ઉન્મત્ત બની બહુ દોરે;
શીલ રત્ન કામ ઘટ સમ દોરે. છે૦ રમ૦ ૪
- પરિતાપ પવન કુંઠથી એ તો, હીપક સમ જ્ઞાન ચોલવી હેતો;
કરી અંધારૂં સઘળું લેતો. છે૦ રમ૦ ૫
- સર્વસ્વ હરણુ કરી કોઈ સને, નથી તૃપ્ત થતો નિશિ દિવસ દમે;
પરવશ આત્મા દુઃખ ઝાઝું ખમે. છે૦ રમ૦ ૬
- જ્ઞાની જનને અતિ અકળાવે, યોગીને યોગથી રખડાવે;
લોગીને લોગ કરે લાવે. છે૦ રમ૦ ૭
- શૂરાને કાયર એ કરતો, માનીના શીર પર પગ ધરતો;
ધીરા જનની ધીરજ હરતો. છે૦ રમ૦ ૮
- પંડિત શાસ્ત્રી ને પુરાણી, તે પાસ ભરાવે છે પાણી;
ધ્યાનીની દશા કરે ધૂળધાણી. છે૦ રમ૦ ૯
- છળ પ્રબળ ભર્યો વિષુ અંગ છતો, અંગાંગે રગ રગ વ્યાપી જતો;
રહે અનળ સમાન સદા ધગતો. છે૦ રમ૦ ૧૦
- એમ બહુ રીતે સહુને નડતો, પણ શુદ્ધ જ્ઞાનીથી એ ડરતો;
છોડી એ સ્થળ જનમાં ભમતો. છે૦ રમ૦ ૧૧
- તે જ્ઞાન તાણા દાતા વિમળા, શ્રી જિનપતિ સદ્ગુરુ રાજ ભલા;
અતિશય પુન્યોદયથીજ મળ્યા, હું વંદું ભાવ, શુદ્ધ ધરી
કરી વિનય કહું કર જોડી, છે સાચો દાવ, મહેર કરી સેવકની
પાપ સ્થિતિ તોડી. ૧૨
- દે સત્ય જ્ઞાન ઘટમાં આવી, પ્રભુ જૈનસેવક કરૂણા લાવી;
થાઉં નિજ ગુણ સ્થિરતા મય ફાવી.
ઓ નાથ દયાળ ! આ કર આલી આ કાળે જરૂર ઉગારો;
રમર તરકર ટાળ, ટાળક ભવ દુઃખ દેવ નિરંજન પ્યારો. ૧૩

નવું વર્ષ.

૩

હરિગીત.

સુખ સકળ શીવ કરનાર જિનવર સાર કરશે માહરી,
 વિનતી સ્વીકારી આપ જ્ઞાન કટારી તિલ્લણતા ભરી;
 સુવિદ્યુદ છે નિકલકં અતિ ઉત્તવળ સ્વભાવિક ગુણ થકી,
 કરે સ્મર પ્રમુખ અંતર અરિનો નાશ નિમિષ વિષે નકી.

૧૪

ગીતી.

જય જય જય અરિહંતા, અગણિત ગુણભંડાર હૃદય વસશે,
 ભાવકર્મ હણી ભાવે, મુજ સત્ ચિદ આનંદ ઉદ્ધસશે.

૧૫

શ્રી કર્પૂરવિજયજી જૈન લાઘણેરી.

માણસા. જૈ૦ સ૦ ગિ૦ હ૦

નવું વર્ષ.

પરમ કલ્યાણને પ્રાપ્ત થયેલા પરમાત્માની પરીપૂર્ણ પ્રેમદષ્ટિથી મારી વય ૨૫ વર્ષ પ્રમાણ પૂર્ણતાને પામી છે. હું એક જ્યુબીલીની હકદાર થઈ હતી તે હવે બીજી જ્યુબીલીની હકદાર થવાની સ્થિતિમાં પ્રવેશ કરું છું. ગતવર્ષ મને અનેક પ્રકારે લાભદાયી નીવડ્યું છે, જોકે તેની અંદર વિષમ કાળના વિષમ વર્તન અનુસાર કેટલીક હાનિ પણ મારે લોગવવી પડી છે. પરંતુ કાળની ગતિ દુરતિક્રમ હોવાથી મને ન જોવામાં એ પ્રાપ્ત વચનાનુસાર આ માંગલિક્ય પ્રસંગમાં હું તે હકીકતનું વસ્તુભરણ કરી પરમાત્માની કૃપાને સ્મરણમાં લાવી મારી ફરજ બજાવવા ઉદ્યુક્ત થાઉં છું.

મારું આયુષ્ય અને તે સાથે મારું કદ તેમજ મારી તંદુરસ્તી વૃદ્ધિ પામતી જોઈ મારા ઉત્પાદકો, મારા પોષકો, મારા વાંચકો તેમજ મારા હિતેચ્છુઓ વધારે હર્ષિત થતા જાય છે. ગતવર્ષમાં મેં મારી ફરજ યથાશક્તિ બજાવી છે. તેનું સર્ટિફિકેટ હું પોતેજ પોતાને આપું તે કિંમતવાળું નથી, પરંતુ આ નીચે મારી ગતવર્ષની કારકિર્દીનું કહેણ સ્પષ્ટીકરણ અન્ય સુજોને તેનું સર્ટિફિકેટ આપવા ઉત્તેજિત કરશે એવી હું આશા રાખું છું.

ગત વર્ષમાં મારા અંગીભૂત ૫૩ વિષયો પૃથક્ પૃથક્ લેખકોથી લખાયેલા આપવામાં આવ્યા છે. તેની અંદર ૬ લેખો પદ્યમંથ છે જે ખાસ ઉપદેશ આપનારા છે. ૧૧ લેખો વર્તમાન સમાચારને અનુસરતા છે, તેની અંદર એ ન્યુસ્પેપરની ફરજ

૪

જૈન વર્ષ પ્રકારા.

મારે માથે ઉઠાવી નથી, પરંતુ જે હકીકત નોંધ રાખવા યોગ્ય હોઈ આગળ ઉપર ઉપયોગી થાય તેવી હોય છે તેનો જ સંબંધ કરેલો છે. ૬ લેખો પરિષદોના સંબંધના છે, તેમાંના ૪ જૈન કોન્ફરન્સને લગતા છે, તેમાં સાતમી કોન્ફરન્સનો રીપોર્ટ સમાવેલો છે, જૈન ગ્રંથાવલિ અને સુકૃત લઠારની ઉપયોગિતા સૂચવી છે, અને એક વિષયમાં કોન્ફરન્સના અંગની કેટલીક બાબતો વિષે વિચાર બતાવવામાં આવેલ છે, એક વિષય ગ્રાંથી જૈન મહિલા પરિષદના રિપોર્ટને લગતો છે અને એક ત્રીજી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ જે રાજકોટ મુકામે મળી હતી તેને લગતો છે.

તીર્થલકિત મૂળથીજ મારા ઉત્પાદકોના હૃદયમાં વસેલી છે અને તેથી પહેલા પુસ્તકથીજ શ્રી શત્રુજયાદિ તીર્થ સંબંધી અનેક હકીકતો, વૃત્તાંતો વિગેરે દાખલ કરવામાં આવે છે. ગતવર્ષમાં પણ શ્રી તાળધ્વજ તીર્થનું વૃત્તાંત તથા શ્રી અંતરીક્ષજી તીર્થ ઋવેતાંબરામનાયનું છે તેના પુરાવાને લગતો વિષય દાખલ કરેલો છે. અંતરીક્ષજીના પ્રભાવિક તીર્થે થયેલા તકરાર સંબંધી આવેલા કેસનું પરિણામ પણ દાખલ કરવામાં આવ્યું છે. એ તીર્થના સંબંધમાં હજી વિશેષ પ્રયત્ન શરૂ છે, જેનું પરિણામ આપણા લાભમાં આવવાનો સંભવ છે. કારણકે એ તીર્થને માટે પ્રતિપદ્મી પાસે જ્યારે બીલકુલ પુરાવ નથી ત્યારે આપણી પાસે ઘણા પ્રાચીન અને પ્રતિષ્ઠિત પુરાવાઓ છે.

આ શિવાય બીજા ૨૪ વિષયો જુદા જુદા લેખકોના લખેલા ખાસ જ્ઞાનવૃદ્ધિ કરે તેવા દાખલ કરવામાં આવ્યા છે. તેમાં ૪-૫ વિષયો તો શ્રી ઉપદેશ પ્રાસાદ-માંથી લેવામાં આવ્યા છે તે ખાસ વાંચવા લાયક છે. તે વિષયો પૈકી અશુભ ધ્યાનના ૬૩ સ્થાનક સંબંધી વિષયમાં તે દરેક દુર્ધર્મ ધ્યાનારનાં નામો આપવામાં આવ્યાં છે. તે દરેક નામવાળાની કથા કયા કયા ગ્રંથમાં છે તે પ્રસ્તુત વર્ષમાં ખાસ લેખ તરીકે બતાવવાઈ ચ્છા છે. બાકીના કથાનક વિષયો તેમાંથીજ કાઢેલા છે; એ ખાસ ઉપદેશનું કામ જાળવે તેવા છે. ઉપરાંત બે પ્રકારના આયુષ્યવાળો વિષય પણ મનન કરવા લાયક છે.

મુનિરાજ શ્રી કર્પૂરવિજયજીના લેખોની પ્રસાદી ગતવર્ષમાં પણ સારી આપવામાં આવી છે. ત્રીજાથી છઠ્ઠા સુધી ચાર અષ્ટકનું વિવરણ જુદા જુદા દશ અંકમાં આપવામાં આવ્યું છે. તે ખાસ લક્ષ્યપૂર્વક વાંચવા ને મનન કરવા યોગ્ય છે. ઉપરાંત બીજા પણ ત્રણ ચાર લેખો એ મહાત્માના લખેલા દાખલ કરવામાં આવ્યા છે.

હીરપ્રશ્નનો વિષય ગતવર્ષમાં પૂર્ણ કરવામાં આવ્યો છે. પ્રસ્તુત વર્ષમાં સેન-પ્રશ્ન અથવા બીજા કોઈ પ્રશ્નોત્તરના ગ્રંથને સ્થાન આપવાની ઇચ્છા છે. શ્રીપાળ રાજના રાસ ઉપરથી નીકળતા સારનો વિષય માત્ર ત્રણ અંકમાંજ આપવામાં આ-

નવું વર્ષ

૫૬

વેલો હોવાથી ગતવર્ષમાં તે પૂર્ણ થઈ શક્યો નથી, પરંતુ પ્રસ્તુત વર્ષમાં તે અવશ્ય પૂર્ણ થવાનો છે. મૌકિકનો લખેલો માયા-દંબ લાગવાળો વિષય એકજ અપૂર્ણ રહેલો છે તે આ પ્રથમ અંકમાંજ પૂર્ણ કરવામાં આવનાર છે. તેના લખેલા બીજા પૃષ્ઠ એક બે વિષય ગતવર્ષમાં આવેલા છે.

પ્રથમ અંકમાં આપવામાં આવેલો કલ્યાણક તપવાળો વિષય કાયમને માટે ઉપયોગી છે, કારણકે તેની અંદર એ તપને લગતી તમામ બાબતો સમાવેલી છે. શ્રીહરિભદ્રસૂરિ ચરિત્રવાળો વિષય દેખાવમાં અપૂર્ણ નથી, પરંતુ તે હજી આવવાનો છે. એક ઐતિહાસિક પ્રશ્નવાળા ઉપદેશમાળાના કર્તાના સંબંધમાં શંકા ઉઠાવનારા વિષયનું પ્રસ્તુત વર્ષમાં સમાધાન આપવામાં આવનારું છે. કારણકે એના કર્તા શ્રી ધર્મદાસગણી શ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવંતના હસ્તદીક્ષિત શિષ્ય હતા, એ હકીકત અનેક આધારોથી સાબીત થઈ શકે તેમ છે, તેથી આવેલ લેખ વાંચી કોઈએ શંકામાં પડવાનું નથી. ટુંકાં ટુંકાં વાક્યો અને હિતોપદેશવાળો લેખ ખાસ હૃદયમાં કોરી રાખવા લાયક છે. એ બંને લેખના લેખક ખરેખરા આત્માર્થી છે. સાધર્મી વાત્સલ્ય અને ધર્મકર્મમાં દંબનો ત્યાગ કરવા વિષે એ બંને વિષયમાં આપેલી કથાઓ ખાસ સ્મરણમાં રાખવા યોગ્ય છે. પોતાની યોગબાણુવાળો બે મિત્રના સંવાદરૂપ લેખ પછી કેટલોક ખાસ યોગ આપે તેવો છે. બ્રહ્મચર્યવ્રતની લાવનાવાળો લેખ એક અનુભવી લેખકથી લખાયેલો છે, તેથી તે પછી ફરી ફરીને વાંચવા યોગ્ય છે. કથાવાળા વિષયો તે પ્રકારના સ્વાદને ઇચ્છનારા બંધુઓની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા માટેજ આપવામાં આવ્યા છે, અને સર્વની છેવટે ચિત્તની શુદ્ધિ કરવી એજ સર્વ જીવોને પ્રાપ્ત્ય હોવાથી તે સંબંધી લેખ આપીને ગત વર્ષ સમાપ્ત કરવામાં આવ્યું છે.

ગત વર્ષમાં બે મુનિરાજના અને બીજા ગ્રાવક લાઇઓના લખેલા લેખો આપવામાં આવ્યા છે. તેમનાં નામો દરેક લેખમાં આપવામાં આવેલાં હોવાથી અહીં ફરીને લખવામાં આવતાં નથી, પરંતુ એ લેખક મહાશયો તેમજ અન્ય ઉત્તમ લેખકોને અંતઃકરણથી પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે કે તેમણે મારાપર કૃપાદષ્ટિની વૃદ્ધિ કરવા માટે નિરંતર ઉદ્યુક્ત રહેવું. આ અભ્યર્થનાની સાથેજ હું જણાવવાની રજા લઉં છું કે હું સ્વાર્થનિષ્ઠ બની તમારી પ્રસાદીનું આસ્વાદન પોતેજ કરી જનાર નથી, પરંતુ તેનું આસ્વાદન બીજાઓને કરાવવામાંજ આનંદ માનનાર પરમાર્થપરાયણ છું, માટે આપે ઉદાર હિલ બતાવતાં કિંચિત્ પછી સંકોચ કરવો યોગ્ય નથી.

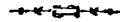
પ્રારંભમાંજ મારા ઉત્સુકતાવાળા વાંચકોને વધારે દોડી ન રાખતાં પ્રસ્તુત

૬

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

વર્ષમાં તેમને યથાશક્તિ વિશેષ વિશેષ આરવાહન આપવાનું કબુલ કરી હું વિરામ પામું છું, અને પરમાત્માની કૃપાથી મારા ઉત્પાદકો, પોષકો અને વાંચકો તેમજ મારા હિતેચ્છુઓ નિર્વિઘ્નપણે પ્રસ્તુત વર્ષ નિર્ગમન કરો, તેમની આત્મોન્નતિ વિશેષ વિકાસ પામે, તેમની શુભ ધારણાઓ કૃણીમૂલ યાઓ, અને તેઓ શારીરિક અને માનસિક તંદુરસ્તી ભોગવે એવી શુદ્ધ અંતઃકરણથી આશિષ આપું છું.

મારો જન્મમાસ ચૈત્ર છે કે જે શ્રી સિદ્ધચક્ર મહારાજની ભક્તિનો અને સિદ્ધાચળ મહાતીર્થની યાત્રાનો પવિત્ર માસ છે. મારા ઉત્પાદકો પૈકી કેટલાએક પ્રસ્તુત વર્ષમાં એ બંનેની ભક્તિનો લાભ લે છે અને લેવા ઇચ્છે છે. તેમના તરફની ઉત્તમ પ્રસાદી તરીકેનો એક લેખ પણ આ પ્રથમ અંકમાંજ દર્શન આપનાર છે, તેા મારા વાંચકો તે લેખને લક્ષમાં લઈ એ ઉત્તમ ક્રિયાનું અનુસરણ કરવા તત્પર થશે એમ ઇચ્છું છું, અને શ્રી સિદ્ધચક્ર તથા સિદ્ધાચળના અત્યુત્તમ મહાત્મ્યનું મનન કરવાની સ્થિતિમાં કાયમ રહી મારી ફરજ બજાવવા તત્પર થાઉં છું.

ખાસ પ્રાર્થના.

વિદ્વાન મુનિ મહારાજઓ અને જૈન સાક્ષરોને ખાસ પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે કે અમારી તરફથી પ્રકટ થતા ગ્રંથોમાં તેમજ આ માસિકમાં અક્ષરરચના સંબંધી (મૂળમાં), અર્થ સંબંધી અથવા બીજી કોઈ પ્રકારની ભૂલ દ્રષ્ટિગોચર થાય તેા તે તરતજ અમારી તરફ લખી ચોકલાવવાની કૃપા કરવી; તેમાં કિંચિત્ પણ સંકોચ કરવો નહીં. અમે અમારી ભૂલ સુધારવા પુરા ઉત્કંઠિત છીએ, તેથી તેવા પત્રો ઉપરથી ભૂલનો નિર્ણય કરીને તે સુધારવા માટે બનતો પ્રયત્ન કરશું; ચોખ્ખાનીઆદારા પ્રકટ કરવા યોગ્ય હશે તે તેમાં પ્રકટ કરશું અને બીજી આવૃત્તિમાં સુધારવા યોગ્ય હશે તેા તેમાં સુધારશું અર્થાત્ તેને માટે યથાયોગ્ય પ્રયત્ન કરશું. પરંતુ જે કોઈ મુનિરાજ કે શ્રાવક તેવા પત્ર લખવામાં પ્રમાદ કરશે તે અમારી ભૂલ કાયમ રહેવાથી તેના સંખ્યાબંધ વાંચનારાઓને પણ ભૂલમાં રાખનારા થશે એટલું ધ્યાનમાં રાખશે; તે સાથે એવી ભૂલ લખવાથી અમને કિંચિત્ પણ ખેદ થશે નહીં એ સત્ય સમજશેા. કિં બહુના !

મંત્રી, જૈનધર્મ પ્રસારક સભા.

યશોભદ્રસૂરિ અને વલભદ્રમુનિ.*

તપસ્વી રૂપવાન્ ધીરઃ, કુલીનઃ શીલદાર્ઢ્યયુક્ ।

વદ્ત્રિંશદ્ગુણાઢ્યોઽચૂચ્ચ્રીયશોચદ્રસૂરિરાદ્ ॥૧॥

ભાવાર્થ—“તપસ્વી, રૂપવાન્, ધીર, કુલીન અને શીલ પાળવામાં દૃઢતાવાળા શ્રી યશોભદ્રસૂરિ, આચાર્યના છત્રીશ ગુણોથી યુક્ત થયા.” તેની કથા નીચે પ્રમાણે—

‘પદ્મીપુરીમાં જ્યારે શ્રી યશોભદ્ર મુનિને આચાર્યપદવી મળી, તે વખતે તેણે જીવન પર્યન્ત હંમેશાં આઠ કવળવડેજ આંખિલ કરવાનો અભિશ્રદ્ધ લીધો. એવો નિયમ ધારણ કરીને ઇર્ધાસમિતિ પૂર્વક માર્ગમાં વિચરતા તે સૂરિને એક મહિમાવાળી સૂર્યની પ્રતિમાએ જોઈને મનમાં વિચાર્યું કે—“અહો ! આ સૂરિ જો મારા જીવનમાં પધારે તો મારો જન્મ સફળ થાય ” એમ વિચારીને સૂર્યે આકાશમાં વાદળાં વિકુર્વીને જળની વૃષ્ટિ કરવા માંડી. તે વખતે મારાથી અપ્કાયની ‘વિરાધના ન થાઓ’ એમ ધારીને સૂરિએ સમીપે રહેલા તે સૂર્યનાજ ચૈત્યમાં પ્રવેશ કર્યો. તે સૂરિના તપના પ્રભાવથી સૂર્યે પ્રત્યક્ષ થઈને વરદાન માગવાનું કહ્યું. કેમકે દેવતું દર્શન નિષ્કળ હોતું નથી; તોપણ ઇચ્છારહિત સૂરિ કાંઈ પણ માગ્યા વિનાજ પોતાના ઉપાશ્રયે ગયા. ત્યારે સૂર્યે પ્રાદાણનું રૂપ લઈને સ્વર્ગ નરકાદિકમાં રહેલા સર્વ જીવોને જોઈ શકાય તેવી એક અજનની શીશી તથા એક દિવ્ય પુસ્તક સૂરિને આપ્યું. તે પુસ્તક માત્ર વાંચવાથીજ સૂરિને સર્વ વિદ્યાઓ પાઠસિદ્ધ થઈ ગઈ. પછી ‘આ વિદ્યાઓ પાશ્ચાત્ય મુનિઓને અયોગ્ય છે’ એમ વિચારીને સૂરિએ પોતાના શિષ્ય બળભદ્ર મુનિને બોલાવીને કહ્યું કે “આ પુસ્તકને ઉઘાડો; વિનાજ એમ ને એમ સૂર્યના ચૈત્યમાં જઈને તેને આપી આવ. તેને કહેજે કે મારા ગુરૂને તમે જે થાપણ આપી હતી તે પાછી લેવો.” એ પ્રમાણે કહીને ગુરૂએ બળભદ્ર મુનિને મોકલ્યા. ગુરૂએ તે પુસ્તક ઉઘાડવાની સખત મના કરી હતી, તોપણ તેણે ત્યાં જઈને ચૈત્યની બહાર તે પોથી છોડીને તેમાંથી મંત્રોની આમ્નાયના ત્રણ પાનાં ચોરીને શુભ રાખ્યાં. પછી ચૈત્યમાં જઈને સૂર્યની પ્રતિમાને ગુરૂતું વચન કહી તે પુસ્તક આપ્યું, એટલે તે પ્રતિમાએ પણ હાથ લાંબો કરીને તે લઈ લીધું. પછી બળભદ્ર મુનિ ચૈત્યની બહાર આવીને જીએ છે તો સંતાડેલાં પાનાં જોયાં નહીં. તેથી તે પોતાના આત્માને ઉપાલંબ દેવા લાગ્યા કે “મને ધિષ્ઠાર છે ! કેમકે મેં ગુરૂની આજ્ઞા ઉલ્લંઘી અને સંતાડેલાં પત્ર પણ કોણ જાણે

* શ્રી ઉપદેશ પ્રાસાદ સ્તંભ ૨૪ મો, વ્યાખ્યાન ૩૪૬ મું.

૧ હાલનું પાણી મારવાડમાં છે તે સંભવે છે.

૮

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

ક્યાં ગયાં ? ” એમ ખેદ કરતાં તેનાં નેત્રોમાં અશ્રુ ભરાઇ ગયાં. તે જોઇને સૂર્ય તેને કહ્યું કે “ હે મુનિ ! શામાટે ખેદ કરો છો ? હ્યો આ ત્રણ પત્રો, તેવડે શાસનની ઉન્નતિ વધારજો. ” તે લઇને તેણે તે ત્રણ પત્રોમાં રહેલી વિદ્યાને પાઠમાત્રથીજ સિદ્ધ કરી લીધી.

એકઠા ગુરૂ બહિર્ભૂમિ (સ્થડિલ) ગયા હતા અને પ્રાસુક જળને તેને માટે કહેલા કાળથી કાંઇક અધિક કાળસુધી પ્રાસુક રાખવા માટે બકરાની લીંડીઓ આણી રાખેલી પાસે પડી હતી, તે વખતે બલભદ્ર મુનિએ ભૂલી ન જવાય તેટલા માટે સંજીવની વિદ્યાની આવૃત્તિ કરી. તે વિદ્યાના પ્રભાવથી જેટલી લીંડીઓ હતી તેટલાં બકરા બકરીઓ થઇ ગયાં. તેવામાં ગુરૂ બહિર્ભૂમિથી આવ્યા. ઉપાશ્રયમાં બકરાંઓનો ખૂંકાર શબ્દ સાંભળીને ગુરૂએ બળભદ્ર મુનિને ઉપાલંબ આપ્યો. ત્યારે તે મુનિએ કહ્યું કે—“ હે ગુરૂ ! થયું ન થયું થવાનું નથી. હવે હું શું કરું ? આપ આજ્ઞા આપો. ” ગુરૂ બોલ્યા કે “ જીવરક્ષાને માટે અન્નપાળ (ગોવાળ)નું સ્વરૂપ ધારણ કરીને તથા સાધુવેષને ગ્રહ કરીને બે વાડા ભિન્ન ભિન્ન કરી એકમાં બકરીઓ અને એકમાં બકરાઓ રાખવા. તેમની સંતતિની વૃદ્ધિ ન થવા દેવા માટે બકરા તથા બકરીનો મેળાપ થવા દેવો નહીં. તેઓને ભક્ષણ પણ અચિત્ત આપવું. આ પ્રમાણે તે સર્વ જીવે ત્યાં સુધી યતનથી તેમનું રક્ષણ કરવું. ” આ પ્રમાણે તે બકરાંની રક્ષાનો ઉપદેશ કરીને સૂરિએ અન્ય સ્થાને વિહાર કર્યો.

પછી બલભદ્ર મુનિ ગુરૂ મહારાજની આજ્ઞાનો સ્વીકાર કરીને કોઇ ગિરિની શુક્રમાં રહી અચ્ચક્ત વેષે બકરાના ટોળાને ઐષધી (સુકું ઘાસ) ચરાવવા લાગ્યા અને તેની લીંડીઓવડે હોમ કરવા લાગ્યા. ત્યાં અનુક્રમે તેણે ઘણી વિદ્યાઓ સિદ્ધ કરી.

એકઠા રૈવત ગિરિનું તીર્થ જૌદ્ધ લોકોએ ‘દબાવ્યું’, અને ‘રાયખેંગાર રાજાને તથા તેની રાણીને તેઓએ પોતાના ઉપાસક જૌદ્ધધર્મી કર્યા. તેથી એવું થયું કે શ્રવેતાંબરોનો તે તીર્થમાં પ્રવેશ પણ બંધ થયો. એકઠા ત્યાં શ્રવેતાંબરના ચોરાશી સંઘો એકઠા થયા. તેમણે દર્શન કરવા જવાની માગણી કરી તે વખતે રાજાએ આજ્ઞા કરી કે “ જૌદ્ધ ધર્મ અંગીકાર કરીને પછી દેવને વંદન કરવા જાઓ. ” તે સાંભળીને સર્વે અત્યંત ખેદ પામ્યા. પછી કોઇ કન્યાના દેહમાં અંબા દેવીને હોતારીને તેને શ્રવેતાંબરોએ કહ્યું કે—“ હે દેવી ! સંઘના વિઘ્નનું નિવારણ કરવામાં સહાયભૂત થાઓ. ” દેવીએ કહ્યું કે—“ જૌદ્ધના વ્યંતરોએ તીર્થ રૂંધ્યું છે. તેથી બીજા સહાયકારક વિના એકલી મારી શક્તિ તેની સામે ચાલે તેમ નથી. શાસનનો ઉદ્ધોત

૧ આ રાયખેંગાર હમણા સિદ્ધરાજ જયસિદ્ધના વખતમાં થઇ ગયા છે તે ન સમજવા.

યશોભદ્ર સૂત્રિ અને બલભદ્ર મુનિ.

૯

કરવામાં સૂર્ય સમાન અને જીવન પર્યંત તપમાં આસક્ત એવા શ્રી યશોભદ્ર સ્વામી તો સ્વર્ગે ગયા છે. પરંતુ એક બળભદ્ર મુનિ અમુક સ્થાને ખીરાજે છે, તે મુનિને જ તમે લાવો તો તીર્થ પાણી વળે.” તે સાંભળીને સંઘપતિએ એ તે મુનિને બોલાવવા માટે એક સાંઢણી મોકલી. તેના પર બેસીને કેટલાક માણસો બળભદ્ર મુનિવાળા વનમાં ગયા. ત્યાં એક માણસ બકરાં ચારતો હતો તેને તેઓએ પૂછ્યું કે “અહીં બળભદ્ર મુનિ ક્યાં રહે છે ?” તે સાંભળીને અન્નપાળને વેષ ધારણ કરનાર તે બળભદ્ર મુનિ જ બોલ્યા કે “અમુક ગુફામાં જાયો, ત્યાં તે બેઠા છે.” એમ કહીને તે માણસો તે સ્થાને પહોંચ્યા પહેલાં બળભદ્ર મુનિ ત્યાં જઈને સાધુવેષે બેઠા. પછી તે ઉંટ પર બેસીને આવેલા શ્રાવકોએ ત્યાં આવીને તેમને સંઘની કહેવરાવેલી વિગતો કહી સંભળાવી. તે સાંભળીને બલભદ્રમુનિ બોલ્યા કે—“તમે ત્યાં જાયો, હું જલદીથી આવું છું.” એમ કહીને તેઓને રજા આપી. પછી પોતે આકાશમાર્ગે સંઘની ભક્તિ કરવા માટે ત્યાં ગયા અને જીર્ણદુર્ગ (જુનાગઢ)ના રાજા ખેંગાર પાસે જઈને તેને કહ્યું કે—“હિ રાજા! સંઘની યાત્રામાં અંતરાય ન કર, આ તીર્થ જોદ્ધ લોકોનું નથી.” રાજા બોલ્યા કે—“જોદ્ધ ધર્મ અંગીકાર કરે તોજ દેવને વંદન થવાનું છે, તે શિવાય થવાનું નથી.” તે સાંભળીને મુનિએ રાજાના શરીર ઉપર મંત્રેલા અક્ષત છાંટવા વિગેરેથી તેને વેદના ઉત્પત્ત કરી. પછી સંઘમાં આવીને વિદ્યાબળથી સંઘની ફરતો અગ્નિનો કિલ્લો અને તેને ફરતી જળની ખાઈ બનાવીને અંદર સુખે રહ્યા.

અહીં અસહ્ય વ્યાધિની પીડાથી રૂઢમાન થયેલા રાજાએ સંઘનો સંહાર કરવા માટે સૈન્ય સહિત સેનાપતિને મોકલ્યો. તે સેનાપતિ સંઘના પડાવ પાસે આવ્યો, પણ તેની ફરતો અગ્નિનો પ્રકાર તથા જળની ખાઈ જોઈને લય પામ્યો, એટલે તેણે ફરતી મુનિને વિનંતિ પૂર્વક કહ્યું કે—“હિ મુનિ! રાજાને કોપાયમાન ન કરો.” તે સાંભળીને પોતાનો અતિશય (શક્તિ) બતાવવા માટે મુનિએ તે સેનાપતિ અથવા મંત્રીને કહ્યું કે—“મારું બળ કેટલું છે તે જુઓ.” એમ કહીને રાતા કબૂરના વૃક્ષની એક સોટી સંહારની રીતે ચોતરફ ફેરવી, એટલે સમીપે રહેલા સર્વ વૃક્ષોનાં શિખરો પૃથ્વીપર પડી ગયાં. તે જોઈને મંત્રીએ મુનિને કહ્યું કે—“ઉંદર પાત્ર ઉપરની ઢાંકણી પાડી નાંખવાને સમર્થ હોય છે, પણ તે પાછી ઢાંકવાને સમર્થ હોતો નથી.” તે સાંભળીને બળભદ્ર મુનિએ પ્રવેત કબૂરના વૃક્ષની સોટી લઈને તેને સૃષ્ટિની રીતે ફેરવી, એટલે તે વૃક્ષોનાં શિખરો હતાં તેવાં પાછાં જોડાઈ ગયાં. તે જોઈને અમત્કાર પામેલા મંત્રીએ રાજા પાસે જઈને રાજાને મુનિનું સામર્થ્ય જણાવ્યું. તેથી લય પામેલા રાજા

૧-૨ આ સંહારેણુ ને સૃષ્ટ્યા બંને પ્રકારની વિશેષ સમજણ ગુહ્યમયી મેળવવી.

૧૦

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

મુનિ પાસે આવી તેને વંદના કરી બોલ્યો કે—“હે મહારાજ ! મારો અપરાધ ક્ષમા કરો. બાળક પિતાની અવજ્ઞા કરે છે, પણ પિતા તેના પર ક્રોધ કરતા નથી.” મુનિ બોલ્યા કે—“જો તું જૈન ધર્મ અંગીકાર કરીશ તો તને આરામ થશે.” તે સાંભળીને મુનિનાં વચનથી રાજાએ જૈન ધર્મ અંગીકાર કર્યો. પછી શ્રીસંધિ મોટા ઉત્સવથી શ્રી રૈવતગિરિ તીર્થના અધિપ શ્રી નેમિનાથજીની યાત્રા કરી.

“શ્રી યશોભદ્રસૂરિ તથા બળભદ્ર મુનિ જૈન શાસનના પ્રભાવક થયા. તેમને હું ભક્તિયુષ્ઠ ધારણ કરીને નિરંતર વંદના કરું છું, અને તેમની સ્તુતિ કરું છું”.

આ ટુંકી કથામાં રહસ્ય ઘણું સમાવેલું છે. પ્રથમ તો આચાર્ય ભગવંત દેહ ઉપર પણ કેવા નિઃસ્પૃહ હતા તે તેમણે ગ્રહણ કરેલ યાવન્નિવૃતિ અષ્ટકવળ આંબિલ સૂચવે છે. ત્યાર પછી દેવો પણ કેવા ગુણાનુરાગી હોય છે તે સૂર્યે આપેલી અમૂલ્ય વસ્તુઓ અને તેણે પોતાના ચૈત્યમાં તેમના ચરણ ધવાની ઇચ્છા કરી તે સૂચવે છે. આચાર્યનું નિઃસ્પૃહપણું અહીં પણ સૂચિત થાય છે. ત્યાર પછી હાલનાં જીવોનું અદ્વપસત્વીપણું મંત્રપુસ્તિકા પાછી મોકલવાથી સૂચિત થાય છે. બળભદ્ર મુનિએ કરેલું ગુરૂની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન એ અદ્વપસત્વનીજ નિશાની છે. ગુરૂની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરીને મેળવેલી વિદ્યાનું માહું પરિણામ બકરા બકરીનું ઉપજવું સૂચવે છે, અને ગુરૂએ તેને બતાવેલો રસ્તો ગુરૂમહારાજનું ચારિત્ર ધર્મના આરાધન પ્રતિ દીર્ઘદૃષ્ટિપણું સૂચવે છે. બળભદ્ર મુનિએ કરેલો તે આજ્ઞાનો સ્વીકાર તેમનું ભવભીરૂપણું તેમજ ગુરૂમહારાજની આજ્ઞાને આધીનપણું સૂચવે છે. ત્યાર પછી રૈવતાચળનો ઝાંઘોએ કરેલો રોધ કાળની વિષમતા સૂચવે છે. અંબિકાદેવીએ બતાવેલી પોતાની નિર્બળતા દેવગતિમાં પણ રહેલું સમવિષમપણું બતાવે છે. સંઘની આજ્ઞાનો બળભદ્રમુનિએ કરેલો સ્વીકાર સંઘની આજ્ઞાનું શિરસાવંધપણું સૂચવે છે. બળભદ્રમુનિએ બતાવેલો ચમત્કાર વિદ્યામંત્રની અચિંત્ય શક્તિ સૂચવે છે, તે સાથે સૂર્યદેવે શાસનોન્નતિ માટે એનો ઉપયોગ કરવાનું જે કહેલું તેનું પરિણામ બતાવે છે. ખરે વખતે એવા ચમત્કારોની જરૂર પડે છે, તે આ કથાનો પ્રાંત ભાગ સૂચવે છે, અને એવા મહા પવિત્ર તીર્થની યાત્રાનો સર્વે જૈન બંધુઓને તે વખતે મળેલો અને અત્યારે મળતો લાભ તેનાજ પરિણામ તરિકે છે, એમ લક્ષમાં આવે છે. સુસ જનોએ આ પ્રમાણેના રહસ્યમાંથી આહ્યાગ્રાહ્યનો વિભાગ પાડી ગ્રાહ્ય ભાગનું ગ્રહણ કરવું ઘટે છે, અને અગ્રાહ્ય ભાગ છોડી દેવો ઘટે છે. કથામાત્ર સાર ગ્રહણ કરવા માટેજ હોય છે; પરંતુ તેનો સાર સમજનારા અને તેના ગ્રાહ્ય ભાગને ગ્રહણ કરનારા બહુ વિરલ હોય છે, જેઓ તે પ્ર-

શ્રી જ્ઞાનસાર સૂત્ર વિવરણ.

૨૬

માણે સમજી શાક્ય ભાગને અહીં કરે છે તેઓ આત્મકલ્યાણ મેળવવાને ભાગ્ય-
શાળી થાય છે.

શ્રી જ્ઞાનસાર સૂત્ર વિવરણ.

જૈન તત્ત્વ જ્ઞાન (Jain philosophy).

ઇન્દ્રિય પરાજયાષ્ટક. (૭)

(લેખક સન્નિત્ર કપૂરવિજયજી).

શમાષ્ટકમાં જે શમરસનું સુખ વર્ણવ્યું તે સુખ અર્તીન્દ્રિય એટલે ઈન્દ્રિ-
યાતીત-ઈન્દ્રિયવડે ન પ્રાપ્ત થઈ શકે તેવું અર્થોત્ સહજ સ્વભાવિક સુખ છે. એવું
સહજ સુખ ઈન્દ્રિયજન્ય સુખથી વિરક્ત થયેલા ઉદાસીન પુરૂષોજ વેદી શકે છે. એ-
ટલા માટે ઈન્દ્રિયોનું દમન કરવાની જરૂર છે. ઈન્દ્રિયોનું દમન કરવાથી આત્માને
કેવો અપૂર્વ લાભ મળે છે અને તેને વશ બની કૃત્યાકૃત્યનો વિવેક ભૂલી જવાથી
કેટલી બધી હાનિ થાય છે તે બાબતનું નિરૂપણ આ ઈન્દ્રિય પરાજયાષ્ટકમાં ઉપા-
ધ્યાયજી મહારાજે કરેલું છે. તેનું વિવરણ શરૂ કરવા પહેલાં સિંહાવલોકનથી આપણે
પાછલા અષ્ટકોનો પૂર્વોપર સંખંધ વિચારી જઈશું.

આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ ખરું તાત્વિક સુખ આત્મામાં સહજ સ્વભાવિક
શાંતિ પ્રસરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. શમરસનો આસ્વાદ કરનાર અંતરમાં જે સુખને
અવગાહી શકે છે તેવું સુખ ગમે તેવા બાહ્ય ઉપચાર, પદરસ લોજન, વિશાળ રાજ-
વેભવ તેમજ પ્રભૂત ઐશ્વર્યવડે પ્રાપ્ત થઈ શકતું જ નથી. ઉલટા તે બાહ્ય ઉપચારાદિકમાં
થતા કર્તૃત્વ અભિમાન અને રસ ઋદ્ધિ કે શાતા ગારવાદિક વિકારો શમ સુખના પ્રતિ-
ખંધક થાય છે. તેથીજ પૂર્વે વિશાળ ઐશ્વર્યયુક્ત રાજા મહારાજાઓએ તેમજ ઐઠીવરો-
એ સહજ શાંતિનો અનુભવ કરવા માટે રાજ્ય વેભવ વિગેરે તજી શમરસમાં નિમગ્ન થયેલા
સંત પુરૂષોનો સમાધય કરેલો છે. તત્ત્વજ્ઞાન અને તત્ત્વદષ્ટિવડે કરીનેજ સત્યાસત્યનું
હિતાહિતનું કે કૃત્યાકૃત્યનું યથાર્થ જ્ઞાન અને શ્રદ્ધાન થઈ શકે છે, તેમજ તેનું જ્ઞાન તથા
શ્રદ્ધાન ઉત્પન્ન થતાં સત્ય અને હિતકારી માર્ગ સ્વકર્તૃત્વ સમજીને સેવી શકાય છે,
તેમજ અસત્ય અને અહિતકર માર્ગ અકર્તૃત્વ સમજીને ત્યજી શકાય છે; તેથીજ
અનુક્રમે નિવૃત્તિપદ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. જ્યાંસુધી મોહનું જોર ઉત્કટ હોય છે ત્યાં-
સુધી તત્ત્વમાર્ગ યથાર્થ જાણી કે આદરી શકાતો નથી. પરંતુ જ્યારે મોહનું જોર
ઘટે છે, અને આત્મા પોતે વિષય કપાયાદિ પ્રમાદ તજી સત્ સમાગમનો લાભ મે-
ળવે છે, ત્યારે તેને તત્ત્વજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થતાં સદ્વિવેકયોગે પોતાની અનાદિની ભૂલ

સમજાય છે, અને તે ભૂદા સુધારવા બનતો પ્રયત્ન કરે છે. જેમ જેમ જીવ સ્વકર્ત-
વ્ય સમજી સન્માર્ગે પળે છે, તેમ તેમ નિર્મળ જ્ઞાન, શ્રદ્ધા અને ચારિત્રવડે તે સ-
હજ સ્વભાવમાં સ્થિરતા પામે છે. જેમ જેમ આત્માનાં સહજ સ્વભાવમાં સ્થિર
થવાય છે તેમ તેમ મનની ચપાળતા—અસ્થિરતા દૂર થતી જાય છે, અને અનુક્રમે
જેમ અમુક ઔપચિના યોગે પાડે મૂર્છિત થાય છે, તેમ સમતાયોગે મન પણ
મૂર્છિત થઈ સ્થિર થઈ જાય છે. આવી રીતે અભ્યાસવડે જેઓ મનનો નિયંત્ર કરે
છે તેઓ અનુક્રમે મન ઉપર મજબુત કાબુ મેળવી સર્વ ઇંદ્રિયોને સ્વવશ કરી, કે-
વળ આત્મજ્ઞાનાદિક નિજ શુભમાં સ્થિરતા ધારી સ્વ સ્વરૂપમાં મગ્ન રહે છે. સર્વ
વિભાવના ત્યાગથી જેને સહજ સ્વભાવમાં યાને પરમાત્મ સ્વરૂપમાં લય લાગી છે
તેને કોઈ પણ જાતની પુદ્ગલ—ચેષ્ટા પ્રિય લાગતીજ નથી. એવા મહાનુભાવોજ
આત્મિક પૂર્ણતાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. તેમને સર્વ ભવચેષ્ટા બાળલીલા સરખી
ભાસે છે; ત્યારે તેથી ઉલટી ચાલે ચાલનારને ભવચેષ્ટાજ પ્રિય લાગે છે, ઇંદ્રિય-
જન્ય પુદ્ગલિક સુખજ. તેમને ગમે છે, અને તેને માટેજ દિન રાત પ્રયત્ન સેવે છે.
પરંતુ ‘ચાર દિવસના ચાંદરડા’ની જેમ તે કારમું સુખ નષ્ટ થાય છે, ત્યારે તેમને
ભારે ખેદ પેદા થાય છે; અને આર્ત શેઠ્ર ધ્યાનથી મરણ પામી નીચી ગતિમાં ઉત-
રી જાય છે. પૂર્વે પ્રાપ્તસામગ્રીના સદુપયોગ નહી કરવાથી અને અસત્ માર્ગે
પ્રવર્તવાથી જીવ અધોગતિ પામે તેમાં આશ્ચર્યકારી શું! જે ભવ્ય જનો ભાગ્ય
યોગે પ્રાપ્ત થયેલી શુભ સામગ્રીના સદુપયોગ કરવા ચક્રતા નથી તે તો ઉત્તરોત્તર
ઉંચી ગતિનેજ પ્રાપ્ત કરે છે. એવા હેતુથી શાસ્ત્રકાર મોક્ષાર્થી જનોને ઇંદ્રિયોનો
જય કરી શુદ્ધ ચારિત્ર સેવવા ઉપદેશતા સત્તા નીચે પ્રમાણે કહે છે—

વિજ્ઞેપિ યદિ સંસારાન્મોક્ષપ્રાપ્તિં ચ કાંક્ષસિ ।

તદિંદ્રિયજયં કર્તુ, સ્ફોરય સ્ફારપાર્ષેપમ્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“હે ભવ્ય ! જે તું ભવજ્રમણથી બહીતો હોય અને તુજને મોક્ષ-
સુખ પ્રાપ્ત કરવાની ખરી ઇચ્છા બગી હોય તો ઇંદ્રિયોનો નિયંત્ર કરવાને પ્રબળ
મુરખાર્થે શેરવ. ”

વિવેચન—જેમાં જન્મ જરા અને મરણ આદિ વ્યાધિ અને ઉપાધિ, તેમ-
જ સંયોગવિયોગજન્ય અનંત દુઃખ રહ્યાં છે, જે ચોરાશી લક્ષ જીવયોનિવડે
અતિ ગહન છે, અને જેનો આદિ કે અંત જણાતો નથી, એવા ભયંકર ભવજ્રમ-
ણથી હે ભદ્ર ! જે તું ઉભગ્યો હોય, જે તુજને પૂર્વાનુભૂત અને પ્રત્યક્ષ અનુભવાતાં
પારાવાર દુઃખથી નિર્વેદ બગ્યો હોય, જે તુજને આ સંસાર કારાગ્રહ તુલ્ય ભાસતો
હોય, અને તેથી સર્વથા મુક્ત થઈ શાશ્વતા સુખ પામવા ખરી અભિલાષા બગી

હોય, તો દુર્ગત્ય એવી પાંચે ઇંદ્રિયોના નિગ્રહ કરવા પ્રબળ પુરુષાર્થનું સેવન કર. કેમકે પ્રસ્તુત કાર્ય પરત્વે ઇંદ્રિયનિગ્રહની પુરેપુરી જરૂર છે. એ હકીકત શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીએ શ્રી આદિનાથના સ્તવનમાં “પ્રીત અનાદિની વિષ ભરી” ઇત્યાદિ ત્રણ ગાથામાં બતાવી આપેલ છે, તેમજ પ્રશમરતિ પ્રકરણમાં વાચક મુખ્યે પણ સ્પષ્ટ ઉદ્દેશ કર્યો છે કે “પ્રમાદવશ થઈ કરેલાં કર્મના ઉદયથી ભવ-બ્રમણ કરવું પડે છે. ભવબ્રમણના કારણથી દેહ ધરવો પડે છે, અને દેહથી ઇંદ્રિયવિષયો અને વિષયપ્રવૃત્તિથી સુખ દુઃખ પ્રવર્તે છે.” “મોહાંધપણાથી ગુણ દોષનો અભણ છતો દુઃખદ્રેષી અને સુખનો આશી બનેલો જીવ જે જે ચેષ્ટા કરે છે તે તે ચેષ્ટાવડે તે દુઃખનેજ પામે છે.”

એવી રીતે અનુભવેલા અને અનુભવાતાં વિવિધ જાતિનાં દુઃખોથી મુક્ત થવાને, વિવિધ વિષયોમાં સ્વેચ્છાથી પ્રવર્તતી ઇંદ્રિયો ઉપર કાબુ રાખવા યથાયોગ્ય પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

જો ઇંદ્રિયોને અનિયંત્રિતપણે તેની ઇચ્છા મુજબ વિવિધ વિષયોમાં ફરતી રહેવા દેવામાં આવે, લગભગમાં રાખવામાં ન આવે તો તે ઉદ્ધત ઘોડાની પેઠે આત્માને અવળે માર્ગે જોડી જઈ અસમાધિ ઉપજાવે છે. ઇંદ્રિયોને વશ પડેલા જીવોને પરિણામે ભારે ખેદ, ત્રાસ યા દુઃખ પુરેપુરા અનુભવવાં પડે છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ ભવાંતરમાં પણ પરાધીનપણે અનેક પ્રકારનાં આકરાં કષ્ટ સહિવાં પડે છે. શ્રી ઇંદ્રિયપરાજયશતકમાં કહ્યું છે કે—

“વિષયલોગ લોગવતાં મીઠાં લાગે છે, પરંતુ પરિણામે કિંપાકના ક્ષણની પેઠે અનર્થકારી હોવાથી વિરસ લાગે છે. ખરજ ખણ્ણતાં પ્રથમ સારી લાગે છે, પરંતુ પાછળથી તે દુઃખદાયી નિવડે છે. મધ્યાહ્નકાળે તૃષાથી પીડિત થયેલા મૃગલાઓને ઝાંઝવાનાં જળ જેમ સાચા જળનો ખોટો ભ્રમ ઉત્પન્ન કરે છે, તેમ વિષયો પણ ખોટો સુખનો ભ્રમ ઉપજાવે છે; પરંતુ અવિવેકથી તે વિષયલોગ લોગવ્યા સત્તા જીવને અનેક પ્રકારની કુયોનિમાં રખાવે છે; મારેજ તેને મહા હાનિ કરનારા કહ્યા છે.”

“જે ઇંદ્રિયોના વિષયમાં આસક્ત બની જાય છે તે, પાંખી જેમ પોતાની પાંખ છેદાઈ જવાથી જમીન ઉપર પડી દુઃખી થાય છે, તેમ શીખ સંતોષાદિક સદ્ગુણ વિના ભયંકર ભવસમુદ્રમાં પડી દુઃખી થાય છે.”

એમ સમજી શાણા માણસોએ પૂર્વ સમાન ઇંદ્રિયોને આધીન થવું નહીં. અન્યથા અંતે નરકાદિક સંબંધી અનંત દુઃખદાવાનળમાં પડવું પડશે. ઇંદ્રિયોરૂપી ચોરટા જેમનું સંયમ ધન હરી શકે નહીં તેજ ખરા મદ છે, તેજ ખરા પડિત છે, અને એમનાંજ અમે પ્રશંસા કરીએ છીએ.

૧૪

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

સુસુકુ જનો તો ઇંદ્રિયોને વશ નહી થતાં તેને વશ કરવા માટેજ અહો-
નિશ પ્રયત્ન કરે છે. કેમકે ઇંદ્રિયોને વશ પડેલા જ'તુઓ મુક્તિના અધિકારી થઈ
શકતાજ નથી. વળી જેમ જેમ વિષયસુખની આહુનાથી તેનું અધિકાધિક સેવન
કરાય છે, તેમ તેમ વિષયતૃષ્ણા વધતી થઈ પોતાની ચેતનાને મૂર્છિત કરી નાખે છે.
એજ વાતને દૃઢ કરતા થકા અંધકાર કહે છે કે—

વૃથાસ્તુજ્ઞાજઘ્નાપૂર્ણરાક્ષવાદૈઃ કિલ્લિદ્રિયૈઃ ।

મૂર્છામતુચ્છાં યચ્છન્તિ, વિકારવિષપાદપાઃ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—તૃષ્ણારૂપી જળથી ભરેલા ઇંદ્રિયોરૂપી કયાકાવડે વિકારરૂપી
વિષવૃક્ષો વૃદ્ધિ પામ્યા છતાં જીવોને મહા મૂર્છા ઉપજાવે છે.

વિવેચન—જે વિષ વૃક્ષોને જળથી તરળોળ રાખીને સારી રીતે પોષ્યા
હોય તો તે વિષવૃક્ષો તેનો આશ્રય લેનાર સર્વ કોઈને અનેક પ્રકારે દુઃખદાયી નિ-
વડે છે. તેમની છાયા, તેમનો વાયુ, તેમનાં પત્ર ફળ કે ફૂલ સર્વે અનર્થકારી થાય
છે; તેવીજ રીતે ઇંદ્રિયોને પણ હદ વિનાની તૃષ્ણાઓએ વિષયાંધ બની બહુ પરે
પોષી હોય તો તે વિષ વૃક્ષોની પેરે વિષમ વિકાર ઉપજાવી સ્વપર જીવને અનેક રીતે
અનર્થકારી થાય છે. ઇંદ્રિય પરાજય શતક્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

“જેમ ઘુણ લોકડાને કોતરી કોતરીને અસાર કરી નાખે છે, તેમ વિષયને
પરવશ પડેલા પ્રાણીઓ પણ પોતાના ચારિત્રને સારરહિત કરી નાખે છે, એમ સ-
મજી તત્ત્વગણેથી જનોએ ઇંદ્રિયોનો જય કરવાને દૃઢ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.”
“જેમ મૂર્ખ માણસ તુચ્છ વસ્તુને માટે ચિન્તામણિ રત્ન કેંકી દે છે, તેમ તુચ્છ
વિષયમાં ગૃહ થયેલા જનો મોક્ષસુખને ગમાવી દે છે.” “એક તિલમાત્ર
વિષય સુખને માટે મૂર્ખ જીવ મેરૂ પર્વત જેવડું દુઃખ માથે વહોરી
લે છે, પછી તે દુઃખનો કેમે અંત આવતો નથી, એમ સમજી સુર
જનોએ જરૂર હિતાહિતનો વિચાર કરવો.” “જે કે વિષયસુખ વિષની જેમ
શરૂઆતમાં સાડું લાગે છે પણ પરિણામે અત્યંત દુઃખદાયી નિવડે છે. એવું વિષય
સુખ અનંત કાળ પર્યંત આ જીવે ભોગવ્યું છે, તોપણ અદ્યાપિ તેને તજવાની બુદ્ધિ
થતી નથી એ શું ઉચિત છે? ” “વિષયરસમાં મગ્ન થયેલો જીવ કંઈ પણ હિતાહિત
જાણતો નથી, પછી મહા ઘોર નરકમાં પડ્યો છતો કર્ણુ સ્વરે ઝુરે છે.” “જેમ લીં-
બડાને કીડા કડવા લીંબડાને પણ મીઠો માને છે તેમ મોક્ષસુખથી વિમુખ રહેનારા
ભવાભિનંદી જીવો સંસારના દુઃખને પણ સુખરૂપ માને છે.” “ક્ષણમાત્ર સુખ
આપનારા એવા અસ્થિર, ચપળ અને દુર્ગતિદાયક દુષ્ટ વિષયોથી હવે તો
વિરમવું જોઈએ.” “જેમ જેમ જીવ અજ્ઞાનવશ સુખબુદ્ધિથી કામભોગમાં

શ્રી જ્ઞાનસાર સૂત્ર વિવરણ.

૧૫

મુંઝાય છે તેમ તેમ અધિક તૃણાના બળથી મોઢપાસમાં સપડાતો જાય છે, અને જે વિષયસુખને પોતે ક્ષણમાત્ર તણ શકતો નથી તેને મૃત્યુ સમયે સમૂળશું તણ કઈ ને ચાલતાં અથવા એવીજ કોઈ મહા વિપત્તિમાં તેને ઇચ્છા વિરૂદ્ધ તબક્તાં જે દુઃખ થાય છે તે સાક્ષાત્ અનુભવ કરનારજ કે સાતિશય જ્ઞાનીજ જાણી શકે છે. ”

વિષયવશ અસંતોષી જનોને અહીં જે જે દુઃખ થાય છે તે સર્વે પરભવને વિષે થનારાં મહાદુઃખોની વર્ણિકા (વાનકી) સમાનજ સમજવાં. ગમે તે પ્રકારની ખોટી વિષયાસક્તિ પ્રાણીને જીવના જોખમમાં ઉતારી નાખે છે, શરીરમાં વિવિધ પ્રકારના વ્યાધિઓને પેદા કરે છે, અને સ્વધર્મ કર્મથી બ્રષ્ટ કરે છે. એમ સમજ સુઝજનો વિષયલોહુપતા તજવાનોજ પ્રયત્ન કરે છે. ગમે તેવા ઉત્તમ પ્રકારના વિષય-લોગ લોગચ્છા છતાંજીવકદાપિ તૃપ્તિ પામતો નથી. તેથી વિવેક પૂર્વક તે તે વિષયોથી વિરમવામાંજ હિત રહેલું છે. “લોગી પુરૂષો વિષયલોગમાં લપટાય છે પણ અલોગી તેમાં લપટાતા નથી, તેથી અલોગી જનો ભવબ્રમણથી છુટી શકે છે. ”

“લીલો અને સુકો એવા બે માટીના ગોળા ભીંત સામા અક્ષણાવ્યાહોપ તો લીલો ગોળો ભીંત સાથે ચોંટી જાય છે (પણ સુકો ગોળો ભીંત સાથે લગારે ચોંટતો નથી), એવી રીતે કામલાલસુ એવા દુર્બુદ્ધિવંત લોકો લોગમાં લપટાય છે, પરંતુ વિષયવિરક્ત જનો તેમાં લગારે લપટાતા નથી. ” વિષયલોગને લોગવતા છતાં તેમાં આસક્તિ નહિ ધરનારા કોઈ વિરલાજ વિવેકી જનો હોય છે. સાકરની માખીની પેરે તેવા વિવેકી જનો વિષયલોગથી પોતે ધારે તો છુટી શકે છે. વિષયને વિષ સમાન લેખી તેથી વિરક્ત-લેહાચ્છીન થઈ રહેનાર યોગી જનોને તો કાંકરાની માખીની પેરે કાંઈપણ વિષયબંધન સંભવતુંજ નથી.

મોહવશે વિષયસુખનેજ સારભૂત જાણીને તેમાં મુંઝાતા અથવા મુંઝાઈ રહેલા લોગી જનો જ્રમર જેમ કમળમાં મુંઝાઈ મરે છે અથવા મધમાખ જેમ મધમાં રસલપટ બની મુંઝાઈ મરે છે, તેમ વિષયરસને વશ થઈ તેમાંજ મુંઝાઈ મરે છે. વળી કેટલાક મૂઢ પ્રાણીઓ પ્રાપ્ત વિષયથી અસંતુષ્ટ બની અધિકની ઇચ્છા કરતાં, તેનુંજ રટન કરતાં અને તેનેજ માટે પ્રયત્ન કરતાં વિદ્યાની માખી પેરે અથવા ઓખર કરનાર પશુની પેરે ડામ ડામ ભટકતા છતાં કાંઈપણ સુખ મેળવી શકતા નથી, એટલુંજ નહિ પણ તેમને ઠેકાણે ઠેકાણે કંઠવો અનુભવ કરવો પડે છે. કેટલાક નિર્ભાગી જનો તો પૂર્વે કરેલાં દુષ્કૃતયોગે લોગસામગ્રીથી બેનસીબ રહ્યા છતાં પુનઃ દુર્બુદ્ધિથી જ્યાંયાં માથું મારવા જતાં જોળની માખીની પેરે કંઠેકાણે ખૂંચી મરે છે.

કંઠામાં કંઠો દુશ્મન જેવો પરિતાપ ઉપજાવી ન શકે અને દુષ્ટ દુર્જન પણ જેવું દુઃખ આપી ન શકે તેવું આકર્ષ દુઃખ કામચંડાળ આપે છે. કાળા નાગ કર-

તાં પણ કામનેા દંશ અધિક દુઃખદાયી છે, કેમકે પહેલો વિષવિકાર તો દ્રવ્ય પ્રાણનોજ લોપ કરે છે, ત્યારે બીજો (કામવિકાર) પોતાના ચારિત્રરૂપ ભાવ પ્રાણનો પણ વિનાશ કરે છે; અથવા વિષધરથી કામવિકાર વધારે વિષમ એટલા માટે છે કે પહેલો વિષધર તો દંશ મારે છે ત્યારે પ્રાણ હરે છે, ત્યારે બીજો કામવિકાર વિષયનું સ્મરણ કરવા માત્રથી સ્વચૈતન્યને મૂર્છિત કરી નાખે છે. એમ છતાં પણ મૂઢાનરા કામપરા હવંતિ મોહને આધીન થઈ રહેલા મૂઢ માનવીએ કેવળ વિષયક્રીડા-માંજ મગ્ન રહે છે. બુદ્ધને જેમ વિષ્ટા વિના અન્ય કંઈ ભાવતુંજ નથી તેમ તેવા મૂઢ અજ્ઞાની જનોને યજ્ઞ વિષયક્રીડા શિવાય બીજું કંઈ રૂચતુંજ નથી.

કામવિકારથી અંધ બનેલા જીવોની દુર્દશાનો પાર રહેતો નથી. જેમ એક પદ્યમાં કહ્યું છે તેમ કામાતુરાણાં ન જયં ન વ્રજજા કામાતુર થયેલા જનો કોઈનો ભય ગણતા નથી, મૃત્યુથી પણ ડરતા નથી, કોઈ વખત પોતેજ કમોતે મરે છે, અને કોઈ વખત નિરપરાધીને પણ મારે છે. કુળલાભજનદિકને તો કોરાણેજ સુકી દે છે, આબરૂના કાંકરા કરે છે, અને ધર્મથી પ્રપ્ત બની મહા માડા અધ્યવસાયથી મરીને દુર્ગતિગામી થાય છે. તે જ્યાં સુધી જીવે છે ત્યાં સુધી લુહારની ધમજીની પેરે ધર્મ ચૈતન્ય વિનાના ખાલી શ્વાસોશ્વાસ લે છે. તેમની અનીતિ (અન્યાય કે અધર્મ)થી નિદ્રા દેવી રીસાઈ જાય છે. તેમને સુખનિદ્રા આવતીજ નથી, જપ વળતીજ નથી, તેમ છતાં કદાચ કાયકલેશથી કંઈક નિદ્રા આવી તો પણ તેમાં એક સા સા સા સા તુંજ ધ્યાન, ચિંતવન થઈ રહેલું હોય છે, તે આપણને અન્નપાન તો ભાવેજ શાનું ?

જેમ એક અતિ કંગાળ કુતરો ખાનપાન વિના કેવળ કૃશ દુર્બળ બની ગયો હોય તેમજ તો કાણો, ખાંજલો, કાનરહિત અને પુછડા વિનાનો હોય, શરીરમાં અનેક ચાંદા પડ્યા હોય, તેમાંથી પાસ વહેતું હોય, વળી તેમાં કીડા પડ્યા હોય, અને લોહી માંસ પણ સુકાઈ ગયા હોય, આવી વિવિધ વિડંબનાથી પીડાતો હોય તો પણ તે નિર્ભાંગી કુતરો કુતરીને દેખી વિષય સુખની આશાથી તેની પછાડી દોડે છે. માટે શાસ્ત્રકારે ઠીકજ કહ્યું છે કે—“હતમપિ હંત્યેવ મદન.” કામદેવ મુએલાને પણ મારે છે. કામલોગની કામનાથી પુષ્ટ થતી તૃષ્ણાદેવી જીવતા નરપશુઓનો લોગ લે છે, જેમ જેમ તે તૃષ્ણા દેવીને તર્પણ કરવામાં આવે છે, તેમ તેમ વિષય-અગ્નિ પ્રદીપ થતો જાય છે, અને તેની વિકારજ્વાળા વધતીજ જાય છે. તે એટલે આ વીર વધે છે કે, તેથી પોતાની માતા ભગિની કે પુત્રીને પણ લોગવવામાં નાસ્તક કરી દેજે. કોઈ પણ જાતનો પ્રતિબંધ લેખવામાં આવતો નથી, કામાગ્નિની ઘવો કટુક નિંવાર સ્થિતિનું દષ્ટાંત દ્વારા સમર્થન કરી શાસ્ત્રકાર સંતોષવૃત્તિ ધારણ કરે છે.

શ્રી જ્ઞાનસાર સૂત્ર વિવરણ.

૫૭

સરિત્સહસ્રલઃપૂરસમુદ્રોદરસોદરઃ ।

તૃપ્તિમાન્ નૈદ્રિયગ્રામો, જવતૃપ્તોઽન્તરાત્મના ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ—જેમ હબરોગમે નદીઓના પ્રવાહથી સમુદ્ર તૃપ્તિ પામતો નથી તેમ ઈન્દ્રિયવર્ગ પણુ ગમે તેટલા અનુકૂળ વિષયલોગથી કદાપિ તૃપ્ત થતો નથી; માટે સંતોષ વૃત્તિ ધારવીજ શ્રેયકારી છે. સંતોષ વિના વિષયતૃપ્ત્યુનો અંત કદાપિ પણુ આવવાનો નથી. સંતોષજ સર્વ સુખનું મૂળ છે.

વિવેચન—જેમ લવણ સમુદ્રમાં હબરો નદીઓ આવીને મળે છે તોપણ તે તૃપ્ત થતો નથી અને અગ્નિમાં ગમે તેટલાં તુણુ કાષ્ઠાદિક હોમે તોપણ તે તૃપ્ત થતો નથી, તેમ વિષયાસક્ત જીવ પણુ કામલોગથી કદાપિ તૃપ્ત થતો નથી. એટલુંજ નહિ પણુ અધિકાધિક કામલોગની ઇચ્છા કરે છે, અને પરિણામે લલિતાંગ કુમારની પેરે વિડંબનાપાત્ર થાય છે. લલિતાંગ કુમારનું ચરિત્ર જાણવાની ઇચ્છા હોય તોણુ કળિકાળસર્વજ્ઞ બિરુદધારી શ્રીમદ્ હેમચંદ્રસૂરિકૃત પરિશિષ્ટપર્વ જોવું.

દિવ્ય એવા વિષયલોગમાં આસક્ત બની પ્રમાદવશ પતિત થયેલા પ્રાણીઓને નરકાદિકની મહા વ્યથાઓ લોગવવી પડે છે. જેમ અગ્નિયોગે મીણુ અને માખણુ ઓગળી જાય છે તેમ રમણીના રૂપ લાવણ્ય અને હાવભાવથી માણસોનાં મન દ્રવી જાય છે. ગમે તેવા શૂરવીર પણુ રમણીના પિલાસમાં સપડાઈ જાય છે. જેમણે પોતાના મનને અને ઈન્દ્રિયોને સારી રીતે જીતી લીધાં છે તે તેથી ડગતા નથી અને તેજ ખરેખરા ધીર વીર ગણાય છે. યતઃ વિકારહેતૌ સત્તિ વિક્રિયન્તે યેષાં ન ચેતાંસિ તદ્દેવ ધીરાઃ મતલબ કે વિષયવિકાર પેદા થાય એવાં કારણુ સમીપે છતાં જેમનાં મન અવિકૃત (અવિકારી) રહે તેજ ખરેખરા ધીર છે. અંતરમાં સંતોષનો ઉદય થયા વિના વિષયતૃપ્ત્યા કદાપિ શમતી નથી. સંતોષવૃત્તિ અમૃતવૃષ્ટિ સમાન છે, તેવડે વિષયઅગ્નિથી ઉત્પન્ન થતી અને અનુકૂળ સંયોગે વૃદ્ધિ પામતી તૃપ્ત્યારૂપી જવાલા શમી જાય છે. સંતોષ વૃત્તિ વિના કદાપિ તૃપ્ત્યુનો છેદ થઈ શકતો નથી. સંતોષ વૃત્તિના અભાવે તે દિન પ્રતિ દિન વધતીજ જાય છે. એમ વિચારી સુષ્ઠ જનોએ વિષયતૃપ્ત્યાને છેદવા જરૂર સંતોષવૃત્તિ ધારણુ કરવી. કહ્યું છે કે ન તૃણા પરો વ્યાધિઃ તૃણ્યા સમાન હુનિયામાં કોઈ બળવાન વ્યાધિ નથી. તૃણ્યાજ સર્વ વ્યાધિનું મૂળ કારણુ છે. તૃણ્યાથીજ આંતર દુઃખ યા વ્યાધિ ઉત્પન્ન થાય છે; અને એ પ્રકારે થતી આધિવડે વિવિધ જાતની વ્યાધિ સંપન્ને છે. એવી રીતે અનેક તરેહની આધિવ્યાધિનું ઉપાદાન કારણુ તૃણ્યાજ કહી શકાય છે. તૃણ્યાવડે ચિત્તમાં જે દ્વાલ યા ચિંતા ઉપજે છે તે બળતી ચિંતાની પેરે

ભાણુસના માંસ હાડ સુધાં બાળી ખાખ કરી નાખે છે. એવી રીતે સંતોષકારી તૃષ્ણાને શમાવવાનો ખરો ઉપાય સંતોષ છે. સંતોષરૂપ અમૃતવૃદ્ધિથી તૃષ્ણારૂપી જ્વાલાથી વૃદ્ધિ પામતો વિષયાગ્નિ શાંત થઈ જાય છે, અને આત્મામાં અભિનવ શાંતિ—સમાધિ પ્રસરી રહે છે. સહજ શાંતિ યા સમાધિનું સુખ અનુભવગમ્ય છે, વચન અગોચર છે, વિષયતૃષ્ણા તણ સહજ સંતોષવૃત્તિ ધારવાથી તે અનુભવી શકાય તેવું છે. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે ન તોપાત્ પરમં મુલ્લમ્ સંતોષ ઉપરાંત કોઈ અધિક સુખ છેજ નહીં. તેથી સદ્વિવેકી જનોએ સંતોષ ગુણ સદા સેવ્ય છે. સંતોષવૃત્તિને સેવવાવાળા સંત પુરૂષા વિવિધ પ્રકારની સિદ્ધિઓને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, વિવિધ પ્રકારની લબ્ધિઓ મેળવી શકે છે, અને અસાધ્ય વસ્તુને પણ સાધ્ય કરી શકે છે. તેથીજ તેવા સંતોષશાળી સદ્ગુરુઓ સાક્ષાત્ કલ્પવૃક્ષની પેરે સેવાય છે. સંત ગુરુરૂઓ સ્વાશ્રિત જનોને અભિનવ શીતળતા અર્પે છે, તેમના ત્રિવિધ તાપને દૂર કરે છે, સદ્ગોષ્ઠ અંજનવડે તેમનું અંતરચક્ર ઉઘાડી નાખે છે, અભિનવ જ્ઞાનામૃતનું પાન કરાવે છે, નિર્મળ શ્રદ્ધાશુદ્ધિ પ્રગટાવે છે, અને શુદ્ધ ચારિત્ર દ્રશ્ય થપાડે છે. એમ સદ્ગુરુઓ અનેકધા ઉપગાર કરે છે. શ્રી ગુરુ માહારાજની ઉત્તમ આજ્ઞાને યથાર્થ અનુસરવામાં આવે તો શાસ્ત્ર ગુણ પ્રાપ્ત થતાં સહજ સંતોષ પ્રગટે છે. સદ્ગુણાનુરાગી સહજ સંતોષી આત્માર્થી સજ્જનો સદ્ગુરુઓ દ્વારા સહેજે ઉત્તમ અનુગ્રહ પ્રાપ્ત કરી શકે છે, ત્યારે લોભાતુર એવા ભવાભિનંદી જીવો તેવા અનુગ્રહથી સદા યેનશીખજ રહે છે. ભવાભિનંદી જીવેને તો વિષયવાસનાજ પ્રબળપણે જાગતી રહે છે, તેથી જ્યાંથી ત્યાંથી પણ તે બાપડા વિષયસુખ કે તેનાં સાધનોનીજ ગવેષણા કરે છે, અને તેમાંજ સંતોષ માને છે. જેમ જેમ તેવાં સાધન પ્રાપ્ત થતાં જાય છે, તેમ તેમ અધિકની ઇચ્છા પ્રદીપ્ત થતી જાય છે, અને તેમાંજ પોતાનું સર્વસ્વ માની તે મેળવવા મહેનત કરે છે. આવી રીતે વધતી જતી તેમની ઇચ્છાઓનો આકાશની પેરે કદાપિ અંત આવતો નથી. એવા ભવાભિનંદી પ્રાણીઓની તૃષ્ણા કદાપિ છીપતી નથી; તેથી નિવૃત્તિનું જે શાંતિયુગ્મ આત્માર્થી જનો સહેજે મેળવી શકે છે તે તેમને મિથ્યા પ્રવૃત્તિના પ્રબળ વેગમાં કદાપિ મગી શકતું નથી. ભવાભિનંદી જીવોને દિનરાત જોટી વાસના જ બની રહે છે, અને જીંદગી પર્યાંત અભ્યાસેલી એવી જોટી વાસના ભવાંતરમાં પણ અવશ્ય ઉદય આવે છે, ત્યારે પણ એવીજ જોટી પ્રવૃત્તિમાં પોતાને કાળક્ષેપ તથા વીર્ય લય કરી કેવળ દુઃખની પરંપરાનેજ અનુભવે છે, અને એમ સ્વેચ્છા-ચારથી કરેલાં અશુભ કર્મ, વડના બીજની પેરે બહુ પેરે ફળે છે. વિષયગુણનો આવો કટુક વિપાક થતો જાણી સુજ્ઞનોએ જરૂર સંતોષ ગુણ ધારવો ઘટે છે,

માયા--દંભ ત્યાગ.

૧૯

અન્યથા સ્વેચ્છાચારીપણે વિષયાંધ બની આલતાં તેના માઠા વિપાક લોભવવાના કડકા પ્રસંગો અનેક વાર અનુભવવા પડશે.

અપૂર્ણ.

માયા--દંભ ત્યાગ.

લેખક ભાતીયંદ ગિરધર કાપડીઆ, સોલીસીટર,

(અનુસંધાન પુ. ૨૫ ના પૃષ્ઠ ૩૭૬ થી)

ઉપાધ્યાયજી આઠમા પાપસ્થાનકની સ્વાધ્યાયમાંકહે છે કે કુસુમપુર નામનું એક નગર હતું. તે નગરના એક શેઠને ઘેર બે સાધુ ઉતર્યા. એક નીચે ને બીજા ઉપર. નીચે રહેલ સાધુ બહુ વિદ્વાન્ છે, પણ દંભી અને બીજાની નિંદા કરનારા છે; ઉપર રહેલ સાધુ સાધારણ જ્ઞાનવાળા છે, પણ ગુણવાદી છે. તે બે વિષે જ્ઞાની મહારાજને પૂછતાં જણાવ્યું કે પહેલા સાધુમાં ગમે તેટલું જ્ઞાન છે, છતાં પણ આ લવસમુદ્ર તરવો તેને બહુ મુશ્કેલ છે, જ્યારે બીજા સાધુ થોડા વખતમાં મુક્ત થઈ જાય તેમ છે.” આ સ્થિતિ બહુ વિચારવા લાયક છે. વર્તન વગરનું જ્ઞાન લંગડું છે, એ શાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ દૃષ્ટાંતનો અત્ર ખુલાસો થાય છે. એક પ્રાણીમાં ગમે તેટલું જ્ઞાન હોય પણ જ્યાં સુધી તદનુસાર શુદ્ધ વ્યવહાર ન હોય ત્યાં સુધી એકલા જ્ઞાનથી બહુ લાભ થતો નથી. તેટલા માટે અધ્યાત્મસારના ત્રીજા અધિકારના પ્રથમ પ્રલોકમાં કહે છે કે

દંભો મુક્તિલાભિ, દંભો રાહુઃ ક્રિયાવિગૈ ॥

દૌર્ભાગ્યકારણં દંભો, દંભોઽધ્યાત્મદુઃખાર્ગલા ॥

“મુક્તિલભતાને દહન કરવામાં દંભ અગ્નિ સમાન છે.” જ્યાં શુદ્ધ વર્તન ન હોય ત્યાં સમ્યક્ત્વ ગુણ પ્રાપ્ત થતો નથી, અને કદાચ પ્રાપ્ત થયો હોય તો વિક્તર સ્વર થઈ શકતો નથી. આવી સ્થિતિમાં જીવ સંસારચક્રમાં અટવાયા કરે છે, અને કદિ પણ તેનો આરો આવતો નથી. એ વાસ્તવિક હકીકતનો ખ્યાલ તેજ પ્રલોકથી થાય છે. આગળ કહે છે કે—“દંભ એ અધ્યાત્મ સુખને અર્ગલા સમાન છે.” આથી જણાય છે કે દંભી પ્રાણી અધ્યાત્મ સુખને તો ઢાંકણું દઈ દે છે. જે અધ્યાત્મ સુખ અપૂર્વ છે, જેની સરખામણી દુનિયાના કોઈ પણ સુખ સાથે કરી શકાય તેમ નથી અને જે અનુભવથીજ ગમ્ય છે તે સુખ દંભીને હમેશાંને માટે હોતું નથી. આવું મહાન સુખ જે પરપરાએ મોક્ષનું કારણ છે તે કપટી પ્રાણીને હમેશાંને માટે જ્યાં સુધી તેની દાંભિક સ્થિતિ રહે છે ત્યાં સુધી પ્રાપ્ત થઈ શકતું નથી, ત્યારે મોક્ષ પ્રાપ્ત થવાનો તો સંભવ પણ ક્યાંથી હોય? અધ્યાત્મ સુખનો

૨૦

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

ખ્યાલ સામાન્ય શબ્દોમાં આવવો મુશ્કેલ છે. એનો સહજ ખ્યાલ કરવાની કલ્પના માત્રજ પ્રાપ્ત થઈ છે. આપણે મિષ્ટ પદાર્થ ખાઈએ, રતિ આનંદ કરીએ કે ખીચે કોઈ પણ ઈંદ્રિયનો ભોગ ભોગવીએ તે વખતે માત્ર ક્ષણિક સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. એમાં વાસ્તવિક સુખ કાંઈ નથી. એના કરતાં કોઈ નવીન પુસ્તક વાંચતાં વાંચતાં નવિન અપૂર્વ વાત સત્ય જાણવામાં આવતાં જે માનસિક સંતોષ થાય છે તે ઘણું કાળ પહોંચે તેવો હોય છે. આ અધ્યાત્મ સુખની વાનગી છે. એવો પરિપૂર્ણ સંતોષ અધ્યાત્મ સુખમાં નિરંતર રહે છે. આવું મહાન સુખ દલીને ક્યાંથી હોય? જ્યાં વ્યવહારની હડીલાઈ, કુટીલ નીતિઓ અને દગાની બાજીઓ મંડાણી હોય ત્યાં આત્માનુભવ કરાવનાર અધ્યાત્મસુખ અને પ્રાસવ્ય મોક્ષસુખની ગંધ સરખી પણ ક્યાંથી હોય? એટલા માટે ઉપાધ્યાયજી કહે છે કે “વહાણમાં છિદ્રનો અંશ હોય તોપણ તે વહાણ સમુદ્ર તરવાને માટે અયોગ્ય ગણવામાં આવે છે, તેવીજ રીતે અધ્યાત્મમાં જે પ્રાણીઓનું ચિત્ત લાગી ગયું છે તેણે જરા પણ દંભ કરેલા ઉચિત નથી.” અને આવો પ્રાણી દંભ કરે તો તે દંભ વહાણમાં છિદ્રનું કામ કરીને તેને સંસારસમુદ્ર તરવા માટે નાલાયક બનાવી મૂકે છે.

આવીજ રીતે દંભથી અમુક વ્રત લઈ ખોટો દેખાવ કરે, એકાંતમાં હીન આચરણ સેવે, સેવવાની રૂચિ કરે અથવા ઇચ્છા કરે તો તે પ્રાણી કોઈ પણ પ્રકારનો લાભ મેળવી શકતો નથી. કદાચ તેનો દાંભિક ભાવ ઉઘાડોન પડે ત્યાંસુધી તેને પૂજા પ્રતિષ્ઠાદિ મળે છે, પણ તેવા પૂજાપ્રતિષ્ઠાદિ તો ખોટા છે. તેની કિંમત આપણે અગાઉ જોઈ ગયા છીએ, અને વળી ઉઘાડા પડતી વખતે તે જીવનો અધઃપાત પણ એવો સખત થાય છે કે વાસ્તવિક રીતે ખોટું પણ માની લીધેલું સુખ તેને થયું હતું. તેના કરતાં હજારોગણું દુઃખ તેને થાય છે. આવા દાંભિક વર્તનથી કોઈ દિવસ સંસારનો છેડો આવવાનો નથી, અને કોઈના સંબંધમાં અત્યાર સુધી આવ્યો પણ નથી. વ્રતાદિક મહાન આત્મલાભ કરનાર વિષયોમાં પણ જીવને કે ટલી મલીન બુદ્ધિ થાય છે તેનું આ પ્રસિદ્ધ દૃષ્ટાંત છે. વ્રતાદિકમાં દંભ જ પ્રકારનો થાય છે. એક વ્રત લીધું ન હોય અને પળાતું ન હોય છતાં પોતે વ્રતધારી છે એ ભ્રમ બતાવવાની ઇચ્છા અને ખીજું ગુપ્તપણે અધિક વ્રત કરવા તો પ્રથમનો વિષય તદ્દન અધમ છે. એવી રીતે ધારણ કરેલાં વ્રતોથી જો કોઈ સંસારનો છેડો પ્રાપ્ત કરે ॥ ઇચ્છા રાખતો હોય તો તેની મોટી ભૂલ થાય છે. અલંકારિક ભાષામાં કહીએ તો તે લોહાના વહાણથી સંસારસમુદ્રનો પાર પામવા ઇચ્છા રાખે છે, જે અશક્ય ૨ માં ને મૂખાઈ બરેલ છે. જે થોડું માન અલ્પ સમય સુધી બાંધ દેખાવથી મળે છે તે પણ અતે અપમાન, તિરસ્કાર અને ધિક્કારના રૂપમાં અગત્યવાન ઉપાધ્યાયજી તેજ અધ્યાત્મસંસાર

બ્રથમાં કહે છે કે “પંચ મહાવ્રત રૂપ મૂળ શુભો અને ચરણસિત્તરી કરણગિત્તરી પ્રમુખ ઉત્તર શુભો ધારણ કરવાને જે પ્રાણી સમર્થ ન હોય તેતો શ્રાવકનાં ધારાત્રી થાળવા યુક્ત છે, પણ કપટ ચરિત્રનું જીવન ધારણ કરવું તેને ઉચિત નથી. પોતાનાં વ્રતનો ભાર ઉપાડી શકતો નથી, એવું જાણતાં છતાં પણ કપટભાવથી જે પોતાનાં આત્મામાં યતિત્વ હોવાનું જણાવે છે તેવા બાહ્ય વેશધારીનું નામ લેતાં પણ પાપ લાગે છે.” “આવો પ્રાણી જે રાગને લઇને વ્રતને મૂકી શકે નહિ તે પછી છેવટે તેણે સંવિત્ર પક્ષ આદરવો.” આ ત્રણ શ્લોકોમાં બહુ અગત્યની વાત કહી છે, અને તે જેમ સાધુઓને લાગુ પડે છે, તેમજ કોઇ પણ વ્યક્તિને જે સંયોગોમાં તે મૂકાએલો હોય તેમાં લાગુ પડે છે. બાહ્ય દેખાવ કરનારને ઉત્તેજન આપવાની વૃત્તિ કેટલીકવાર માનસિક હિંમતને અભાવે અને કેટલીકવાર દુષ્ટિરાગને લીધે થાય છે. શાસ્ત્રકાર મહારાજ સ્પષ્ટ રીતે કહે છે કે—આવા દાંબિક વર્તનવાળાને કોઇ પણ પ્રકારનું ઉત્તેજન આપવું એ મહાપાપનું કારણ છે. તેણે પોતે પોતાનું દાંબિક વર્તન ચાલુ રાખવું એ તેને પોતાને અધઃપાત કરાવનારું છે. આવી રીતે દાંબિક જીવનવાળો પ્રાણી પોતે અને તેને તેવો જાણવા પછી પાપુ તેના સંબંધમાં આવી તેને ઉત્તેજન આપનાર પ્રાણી પણ મંદ દશાને પામતા બન્યો છે. પોતાથી જે ઉત્તમ સ્થિતિ અનુસાર વર્તન થઇ શકતું હોય તો જરા નીચી સ્થિતિમાં દેખાવ આપી સાફ વર્તન કરવું, પણ દાંબિક ભાવ રાખી ખોટા માનપ્રતિષ્ઠા મેળવવા રૂચે રાખવી નહિ. સંવિત્ર પક્ષ આદરવાની જે સૂચના સાધુને કરી છે તે પણ વચ્ચે રસ્તો કાઢવા જેવી છે. સંયમ ઉપરના રાગને લીધે વેશનો ત્યાગ થઇ શકતો ન હોય ત્યારે સાધુની સેવા કરનારો આ સંવિત્ર પક્ષ આદરવો. આ પક્ષ હાલ વિદ્યમાન છે કે નહિ એ જાણવામાં નથી, પણ શાસ્ત્રકારે આ પક્ષની વિધિ બતાવી છે. આ પક્ષ શુદ્ધ સાધુ અને શ્રાવકની વચ્ચેની સ્થિતિપર આવે છે. ગમે તેમ થાય તો પણ ખોટો દેખાવ કરવાની તો શાસ્ત્રકાર સ્પષ્ટ શબ્દોમાં ના પાડે છે. ઉપાધ્યાયજી મહારાજ એ જથ્થોપર તે સંબંધમાં પણ કહે છે. પ્રથમ તો માયાની સજાયમાં તેઓ કહે છે કે—

વિધિ નિષેધ નવિ ઉપદીશે, સુણો સંતાળ,

એકાંતે ભગવંત, ગુણવંતાળ;

કારણે નિષ્કપટી હોવું, સુણો સંતાળ,

એ આણા છે તંત, ગુણવંતાળ.

જૈનશાસ્ત્ર સ્યાદ્વાદ હોવાથી અમુક બાબતમાં તમારે આમજ કરવું અને અમુક બાબતમાં તમારે આમ નજ કરવું એવો એકાંત આદેશ તેમાં કોઇપણ જગોએ નથી, પણ કપટ કરવાનું કારણ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે તો કપટ નજ કરવું—નિષ્કપટી રહેવું

૨૨

જેન ધર્મપ્રકાશ.

એ સંબંધમાં તો પ્રભુની આજ્ઞા એકાંતે છે, એમાં કાંઈ બે મત કે સ્વાદ્વાદ જેવું નથી. તેજ વાત વધારે સ્પષ્ટ રીતે અધ્યાત્મ સારમાં તેઓશ્રીએ કહી છે.

जैनैर्नानुमतं किंचिन्निषिद्धं वा न सर्वथा
कार्यं जाव्यमदभेनेत्येपाङ्गा पारमेश्वरी ॥

“તીર્થંકર મહારાજે કોઈપણ બાબતમાં એકાંત આજ્ઞા નથી કરી, તેમજ એકાંત નિષેધ કર્યો નથી; પણ જે કાર્ય કરવું તે કપટરહિતપણે કરવું એવી પરમેશ્વરની આજ્ઞા છે.” ગમે તેવા સંયોગોમાં કપટ તો નજર કરવું, કપટયુક્ત વર્તન તો નજર કરવું એ સિદ્ધ આજ્ઞા છે. વિધિનિષેધ એકાંતે ન હોવાનો બહુ અગત્યનો વિષય છે, જેના પર મોટો લેખ થઈ શકે, જે અત્ર પ્રસ્તુત છે, પણ તે વિધિનિષેધને લગતા કોઈ પણ કાર્યમાં દાંલ ન રાખવો એ સિદ્ધ આજ્ઞા મનન કરવા યોગ્ય છે. આવી રીતે ખોટો દેખાવ કરવાની શાસ્ત્રકાર સ્પષ્ટ ના પાડે છે, તેમજ તેવો દેખાવ કરનારને તેના ખરા સ્વરૂપમાં બાળ્યા પછી તેને વિશેષ ઉત્તેજન આપવાની પણ ના પાડે છે. આ હકીકતનું સહસ્ય યથાસ્થિત સમબલ્યું હોય તો યતિ, શ્રીપૂજ્યો કે ગોરજીઓએ છેલ્લા બે ત્રણ સૈકામાં જે જોતા વાળ્યા છે અને તેને દૃષ્ટિરાગીઓએ જે ઉત્તેજન આપ્યું છે તે પ્રમાણે બનવાનો સંભવ રહેત નહિ. જૈન જેવા શુદ્ધ માર્ગમાં જે ખેદકારક પરિસ્થિતિ ચાલુ રહી શકી છે તે પર સહૃદય જનો અશ્રુ પાડે છે. કમનશીએ સંવેગ પક્ષમાં આ સ્થિતિ હાલમાં જરા જરા દાખલ થવા પામી છે. અગાઉ પણ તેવી સ્થિતિ હતી, પણ તેને ઉત્તેજન નહોતું. હાલ દાંભિક વર્તનવાળાને ઉત્તેજન મળે છે એમાં એકદમ સુધારો થવાની જરૂર છે, નહિતો થોડા કાળમાં ફરીને ક્રિયા ઉદ્ધાર કરવાનો પ્રસંગ આવી જશે. આ ઉપર ઉપરથી સામાન્ય લાગતી પણ બહુ અગત્યની બાબતમાં આસધ્યાન આપવાની જરૂર છે.

ત્રતના સંબંધમાં પ્રશસ્ય માયા પણ થાય છે. અપ્રશસ્ય માયા સાથે સરખાવતાં તે ખરાબ નથી, પણ સારી છે; છતાં પણ માયા તરીકે તેના પણ ત્યાગ કરવા જેવું છે. પોતે ત્રત કરે તે પોતાની સરખા-સાથેના મિત્રોથી શુભપણે વધારે કરે વિગેરે એના પ્રકાર છે. આ પ્રકાર પ્રશસ્ત એટલા માટે ગણાય છે કે એમાં બીજાને નુકશાન કરવાની નીચ વૃત્તિ રહેતી નથી, પણ બીજા કરતાં વધારે લાભ મેળવી જવાની ઇચ્છા રહે છે. આ પ્રકાર પણ પસંદ કરવા લાયક એટલા માટે ગણાતો નથી કે એમાં પણ સરલતા ઓછી છે, અને સરલતા વગરના કાર્યમાં જે મૂંઝવણ આવતી જોઈએ તે આવી શકતી નથી. શ્રી મહીનાથ ભગવાને તેના આગલા ભવમાં પોતાના મિત્રોથી વિશેષ તપ જોતા બહાના શોધી શોધીને કર્યો. જો

માયા-દલ ત્યાગ.

૨૩

આ તો તપ જેવા શુદ્ધ વિષયમાં કપટ કર્યું હતું, પણ ગમે તે સંયોગોમાં કપટ તે કપટજ છે, અને તેના પરિણામે તેમણે સ્ત્રીગોત્ર બાંધ્યું. તપનો લાભ મળ્યો અને તેથી તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું, પણ તેવા પ્રશસ્ત કાર્યમાં પણ કપટ કર્યું તેનો ખરાબ બદલો મળ્યો. આ દષ્ટાંત એટલું બધું અસરકારક અને અસલ મુદ્દાને વળગી રહેનાર છે કે એના પરથી આ વિષયને અંગે બહુ પ્રકાશ પડે છે. અધ્યાત્મ સારમાં ઉપાધ્યાયજી કહે છે કે—

અગ્ને હિમં તનો રોગો, વને વહ્નિદિને નિશા ।

ગ્રંથે મૌર્ખ્ય કલ્પિઃ સૌખ્યે, ધર્મે દંત્તતપ્ત્વવા ॥

“જેમ કમળને વિષે હીમ, શરીરને વિષે રોગ, વનને વિષે અગ્નિ, દિવસ-ને વિષે રાત્રિ, ગ્રંથને વિષે મૂર્ખતા અને સુખને વિષે કલેશ ઉપદ્રવ કરનાર છે, તેમ ધર્મમાં કપટ દુઃખ કર્તા છે.” આચરણ કે વર્તન પ્રશસ્ત વિષયનું હોય અથવા અપ્રશસ્ત વિષયનું હોય પણ તેમાં જો કપટ હોય તો તે મહા દુઃખનું કારણ છે, તે અત્ર સ્પષ્ટ સમજાય છે. શરીરમાં રોગ થયો હોય તો તેથી શરીરને જેમ અનેક પ્રકારની પીડા થાય છે, તેમજ શુદ્ધ વર્તન કે અશુદ્ધ વર્તનમાં પણ જો દલ હોય તો તેથી અનેક પ્રકારનાં દુઃખો થાય છે. આજ પ્રમાણે સર્વ દષ્ટાંતોના સંબંધમાં સમજી લેવું.

માયાનું સ્વરૂપ અને પરિણામ આવાં ભયંકર છે, એ બહુ મનન કરીને સમજવા યોગ્ય છે. શ્રી સોમપ્રભાચાર્ય શ્રી સિંહૂરપ્રકરમાં કહે છે કે—

કુશલજનનવંધ્યાં, સત્યસૂર્યાસ્તસંધ્યામ્ ,

કુમતિયુવતિમાત્રાં, મોહમાતંગશાલામ્ ।

શમકમલહિમાનીં, હૃર્યશો રાજધાનીમ્,

વ્યસનશતસહાયોં, દૂરતો મુઞ્ચ માયામ્ ॥

“ક્ષેમકુશળનો જન્મ આપવા માટે વંધ્યા સ્ત્રી, સત્ય ઉચ્ચારણરૂપ સૂર્યનો અસ્ત કરવા માટે સંધ્યા, કુમતિ સુંદરીની વરમાળા, મોહહરતીની શાળા, સમતારૂપ કમળપર હીમ, અપજશની રાજધાની અને હજારો કળેશની સહાયભૂત એવી માયા-ને તો તું દ્વરથીજ તણ દે.” આ નાના પ્રલોકમાં બહુ વાત સમાવી છે. કપટવૃત્તિવાળો પ્રાણી કોઈનું ક્ષેમ કરી શકતો નથી. કારણકે જ્યાં પોતાના સ્વાર્થની અંધતા રોગરગ વ્યાપી ગઈ હોય ત્યાં પારકાનું ભલું કરવાની વાતજ ક્યાંથી થાય ? સત્યનો તે અભાવ બતાવે છે. કુમતિ-નારકી તીર્થંકરમાં જવા યોગ્ય કર્મોને એકત્ર કરી આપે છે, મોહનું તે ઘર છે, સમતા સુખ જે અધ્યાત્મ જ્ઞાનનો સાર છે અને મોક્ષસુખની વાનકી છે તેનો તે નાશ કરનાર છે અને તેનાથી અપયશ અતુર્કિશામાં દ્રેશાય છે તે-

૨૪.

જન ધર્મ પ્રકાશ.

મ જ હુંભરો કઠોર ઉત્પત્ત થાય છે. આવી રીતે માયાકપટ એક હુંભને કે પાપને ઉત્પત્ત કરનારજ નથી પણ પાપશ્રેણીને અને કટ્ટરાશિને જન્મ આપનાર છે. તેજ મુદ્દાપર ૧૭ મા સૈકાના એક વિદ્વાન પાદરી લખે છે કે:—

Hypocrisy can not so properly be said to be one single sin, as the sinfulness of other sins; it is among sins, as sincerity is among graces; now that it is not one grace, but an ornament that beautifies and graces all other graces.

“બીજાં પાપોના પાપપણુની પેઠે વ્યાજબી રીતે દંભ-જાળને એક પાપ કહી શકાય નહિ. શુભ કાર્યમાં સરલતા-સહૃદયતા જેવો ભટગ ભજવે છે તેવો દંભ પાપ કાર્યોમાં ભજવે છે. સહૃદયતા તે કંઈ એકજ શુભ કાર્ય નથી, પણ તે તો ઘ-રેણુ જેવી છે જે બીજાં શુભ કાર્યોને શોભાવે છે અને દીપાવે છે.”

આટલા ઉપરથી કપટવૃત્તિ કેવું ભયંકર પાપ છે તે જરાજર સમજાયું હશે. એટલા માટે સરલતા રાખવાનો વારંવાર ઉપદેશ આપવામાં આવે છે, દંભતું વિ-શેષ સ્વરૂપ અને પરિણામ જાણવું બાકી રહેતું નથી. હવે માત્ર એક બે વિદ્વાનો તેના સંબંધમાં શું કહે છે તે જ્ઞર્ઞ્ય. A. Warwick નામનો ઇંગ્લિશ લેખક કહે છે કે:—

Hypocrisy desires to seem good rather than to be so; honesty desires to be good rather than seem so. The worldlings purchase reputation by the sale of desert, wise men buy desert with the hazard of reputation. I would do much to hear well, more to deserve well and rather lose opinion than merit. It shall more joy me that I know myself what I am, than it shall grieve me to hear what others report me. I had rather deserve well without praise, than do ill with commendation.

આ વ્યવહાર વાક્યમાં જાહુ ઉપયોગી સહૃદય સમાયતું છે; એનો ભાવ બહુ વિચારવા યોગ્ય છે. નીચે પ્રમાણે તેનો ભાવાર્થ છે. “દંભ સારા થવા કરતાં સારું દેખાવાની ઈચ્છા રાખે છે; પ્રમાણિકપણું સારા દેખાવા કરતાં સારા થવાની ઈચ્છા રાખે છે. મૂર્ખ માણસો સહૃદય વેચીને તેના વટે માન ખરીદે છે, સુઝ (જાણ) માણસો પોતાની કીર્તિને ભોગે પણ સહૃદય ખરીદ કરે છે; હું મારું પોતાનું સાંભળવા માટે ઘણું કહું, સારાને લાયક થવા માટે તેથી પણ વધારે કહું, અને સહૃદય જોવા કરતાં મારા સંબંધીના સારા અભિપ્રાય પ્રથમ જોવાનું ઇચ્છું કહું. મારા સંબંધમાં શું કહે છે એ સાંભળીને મને ખેદ થાય તેના કરતાં હું પા-

માયા-દલ ત્યાગ.

૨૫૬

તે કેણું એ હું બાણું છું એ વાતથી મને વધારે આનંદ થાય છે. સ્તુતિ મેળવીતો ખરાબ કામ કરું તેના કરતાં સ્તુતિ મેળવ્યા વગર હું સારી રીતે લાયક થાઉં તે વધારે પસંદ કરવા યોગ્ય છે.” આ ટુંકી હકીકતથી દલનું સ્વરૂપ ખરાબર લક્ષ્યમાં આવી જાય તેમ છે. દુનિયાના ઘણા માણસો આ ભવમાં પરિપૂર્ણતા સમજે છે; અને તેટલું ખાઈ પી લેવું અને એશઆરામ ભોગવવો એજ આ જીવંતીના મુખ્ય હેતુ સમજે છે, કારણ તેઓના મનતોય પ્રમાણે આ ભવનો હિસાબ આગળ ચાલવાનો નથી, અત્રેજ બંધ થવાનો છે એમ તેઓ સમજે છે, આવી ખોટી માન્યતાથી તે બીજાના અનેક નીતિ અને ધર્મવિરૂદ્ધ પાપાચરણો સેવે છે; તેમને અત્ર અપ્રસ્તુત ગણીએ પણ એક પાપ તો આપણા પ્રસ્તુત વિષય સાથે અતલગનો સંબંધ ધરાવે છે. આવા પ્રાણીઓ ગમે તેટલી મોટી વાતો કરનારા હોય છે છતાં તેઓની સાથે વિશેષ કામ પડતાં જણાઈ આવે છે કે તેઓ ન્યાયી અથવા પ્રમાણિક હોવાનો દેખાવ કરે છે. જે કોઈ રળે છે તે પ્રમાણિકપણાના નામ પરજ રળે છે. લુચ્ચામાં લુચ્ચો વેપારી હોય તે પણ “એકજ ભાવ” નું પાટિયું મારી શકે છે અને મારે છે એમ દરેક જાણે છે. આવા જાણે દેખાવને માયા ગાહુ ઉત્તેજન આપે છે અથવા બાહ્ય દેખાવ એજ માયા છે. આવી માયા કરનારને પરિણામો પણ તેવાંજ લયંકર આવે છે.

માયાનું પરિણામ છેવટે કેવું લયંકર આવે છે તે પ્રસિદ્ધ હકીકત છે. સિંદૂર પ્રકરના કર્તા કહે છે કે “જે પ્રાણી માયા કરે છે અને તેમ કરીને અન્યને છેતરે છે તે વસ્તુતઃ પોતાની જાતને સ્વર્ગના અને મોક્ષના સુખથી છેતરે છે. તેને પૌદ્ગલિક સુખમાં આસક્તિ હોય તો તેની સામે દેવલોકનાં દ્વાર બંધ થઈ જવાથી તે તેને મેળવી શકતો નથી અને તેને આત્મિક સુખ પ્રાપ્ત કરવાની વાંછા હોય તો મોક્ષમાર્ગથી વિપરીત માર્ગ લેવાથી તે પણ મેળવી શકતો નથી.” ટુંકામાં આવાં પરિણામને ઉત્પન્ન કરનારી માયા ન કરવી એ ખાસ ઉપદેશ છે.

માયાના ઐહિક અને પારલૌકિક પરિણામો આપણે ગાહુ સારી રીતે જાણ્યા. આ ભવમાં વિધાસનો નાશ અને પરભવમાં પૌદ્ગલિક અને આધ્યાત્મિક સુખનો નાશ આ તેનાં સ્પષ્ટ પરિણામો છે, અને એ ઉપરાંત આડકતરાં અનેક પરિણામો આવે છે તે બુદ્ધાં સમજવાં. હવે માયાનો આપણા વ્યવહાર સાથે કેવો સંબંધ છે તે વિચારીએ. જ્યાં સુધી શુદ્ધ આત્મજ્ઞાનનો બોધ થતો નથી, પૌદ્ગલિક ભાવોનું સ્વરૂપ સમજાતું નથી, અને ખાસ કરીને કષાયનું ત્યાજ્યપણું માનસગોચર થતું નથી, ત્યાં સુધીને આ જીવનો વ્યવહાર ગાહુ ઉપરચોટીઓ રહે છે, તેની ધન અને માન મેળવવાની અધમ વૃત્તિ એટલું જોર કર્યા કરે છે કે તેને બીજા બાળતનું સહજ જ્ઞાન થયું હોય તોપણ તે તણાઈ જાય છે. બાહ્ય દેખાવ કરવાની વૃત્તિનો અનુભવ

૨૬

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

વારંવાર આત્મનિરીક્ષણ કરનારનેજ થઈ શકે તેમ છે. ઘણા પ્રાણીઓ તો બિચારા ધર્મબુદ્ધિએ પણ અતિ પાપ સેવે છે. જે વાંચનારને કોઈ વખત સંઘ કે નાતની મીટીંગમાં જવાનો પ્રસંગ બન્યો હોય તો જણાશે કે કેટલાક આગેવાનો દંભ-માયાનો ધંધો લઈ બેઠા હોય છે. પોતાનો પક્ષ સબળ કરવાની ઇચ્છાથી અથવા નાતનો નોક રખાવવાના ખોટા મમત્વભાવથી આખી નાતની કે સમુદાયની પાયમાલી કરે છે, એમ દેખાય છે. હિંદુસ્તાનની અધમ સ્થિતિની આ એક નિશાની છે. જ્ઞાતિ કે સંઘ સમુદાયમાં સત્ય હકીકતવાળો ફાવી શકતો નથી પણ જથ્થાવાળો-સમુદાયવાળો તકરાર કરવામાં જબરો હોય તે ફાવી શકે છે. આવી માયિક વૃત્તિવાળા આગેવાનોના હાથ નીચે કામ કરવાના સંબંધમાં હાલમાં કેટલાક પ્રોટેસ્ટો થયા છે તે ચાલુ જમાનાનો ઇતિહાસ બારિકીથી વાંચનાર અને અવલોકન કરનારજ જોઈ શકે છે. પોતાના ખાનગી વ્યવહારમાં કરેલી માયા તો પોતાની જાતનેજ નુકશાન કરે છે, પણ સંઘાદિકનાં સામુદાયિક કાર્યોમાં કરેલી માયા આખી કોમ કે સંસ્થાને પાછળ પાડી દે છે અને તેના જવાબદાર આગેવાનો થાય છે; એ હવે નવું સમજવાનું નથી. આવી વૃત્તિવાળા આગેવાનો કોમને બહુ નુકશાન કરે છે. તેની પ્રયાસ વગર સ્વાભાવિક રીતે થતી વિકસ્વરતા પણ આવા દાંભિક મોટા માણસો પાછી હડાવી દે છે અથવા અટકાવી દે છે. રાજ્યની શાંતિનો અખંડ લાલ લેવાને બદલે તેઓ જ્ઞાતિસમુદાયને પોતાના મમત્વજળ અને સ્વમાનનું કેંદ્ર બનાવી દે છે. જ્ઞાતિ કે સંઘના બંધારણમાં સમયને અનુકૂળ ફેરફાર એકદમ નહિ કરવામાં આવે તો જ્ઞાતિ જેવી સંસ્થા જેણે પૂર્વકાળમાં મહાન ઉપકાર કર્યા છે તે પચાસ પોણોસો વરસમાં નાશ પામી જશે અથવા નષ્ટપ્રાય થઈ જશે, એવી દીર્ઘદૃષ્ટિથી લવિષ્યનો વિચાર કરનારા વિદ્વાનોની માન્યતા છે. મુળમાં ભાટિયા, કપોળ, પોરવાડ વિગેરે નાતોનાં દૃષ્ટાંતો જોશો તો તુરત જણાશે કે આગેવાનોની વૃત્તિ કેવી દાંભિક રહે છે. આપણા સંઘ તથા નાતોની મીટીંગો મળે ત્યારે અહણ કરાતી પદ્ધતિ પર વિચાર કરો. નાતના આગેવાનોને અપમાન આપવાનો જ-રાપણ ઇરાદો નથી; પરંતુ જમાના સાથે તેઓએ પણ ચાલવું જોઈએ. અન્ય કોમોમાં રેલ્વે, મોટર કે આકાશવિમાનની ઝડપે સુધારાઓ થાય અને આપણે આગેવાનોની વિચિત્ર પ્રકૃતિને લીધે બેસી રહીએ અથવા પાછા હડીએ, ત્યારે તેનું પરિણામ શું આવે અને કેટલો ખેદ થાય ? તે વિચારવા યોગ્ય છે.

માયાનો હુણ્ણ જેવી રીતે ખાનગી વ્યવહારમાં હાજર રહી અનેક પ્રકારના પ્રયત્નો રમાડી સત્યમાર્ગથી દૂર રાખે છે તેવીજ રીતે બહાર વ્યવહારમાં પણ તેવીજ સ્થિતિને જન્મ આપે છે. જેમ સાંસારિક સ્થિતિમાં આગેવાનોના સંબંધમાં ખં

છે તેવી રીતે રાજ્યદ્વારી સ્થિતિમાં પણ તેમજ અને છે. આ ઉપરાંત કમનશીબે ધર્મના વિષયમાં પણ માયા બહુ મોટો ભાગ લગાવે છે. ધર્મિષ્ઠ હોવા કરતાં ધર્મિષ્ઠ હોવાનો દેખાવ કરવાની વૃત્તિ બહુ રહે છે. સાધારણ જ્ઞાનવાળો માણસ પણ અધ્યાત્મની વાતો કરવા મંડી જશે. અધ્યાત્મની વાતો કરવી એ જરા પણ ખરાબ નથી, પણ અધ્યાત્મી હોવાનો દેખાવ કરવો એ બે રીતે દોષપાત્ર છે. શુણ્ણી શુણ્ણ તરીકે ઓળખાણ થતી નથી, અને શુણ્ણપ્રાપ્તિ પણ થતી નથી. આવા શુષ્ક અધ્યાત્મીઓના મુખનો રંગ કેંશરીરના હાવભાવ જોયા હોય તો એમ લાગે કે બહુ આપ્રાણી મહા વૈરાગી છે અને અત્રેથી ઉઠતા પણ નહિ હોય, પણ તેની સાથેજ જો આવા જીવોનો ખાતગી વ્યવહાર તપાસ્યો હોય તો કોઈ પણ પ્રકારની વ્યવસ્થાની ગેરહાજરી અને નીતિનિયમને જલાંજલિ અપાયલી જણાશે. આવા કોઈ કારણથીજ ‘ભગત’ શબ્દ લોકોમાં ખરાબ અર્થમાં વપરાય છે એમ લાગે છે. તોલ્લામાં ખેડા તોલ્લા હોય તે ‘ભગત’ કહેવાય છે, રૂપિયામાં ખેડા રૂપિયો હોય તે ‘ભગત રૂપિયો’ કહેવાય છે, અને ઘણું ખર્ચ મનુષ્યમાં પણ બાહ્ય ક્રિયા કરનાર પણ વ્યવહારમાં ગોટા વાળવાવાળાને ભગત કહેવામાં આવે છે. આ સર્વનો હેતુ માત્ર એકજ છે કે પોતાની ખાસ અગત્યની બાબતમાં આ જીવ હળુ મનાવી લેવા માટે કામ કરે છે, પણ વસ્તુતઃ તેને રૂચિ થઈ નથી. ‘આજે બે સામાયક કર્યો, પોસહ કર્યો, છઠ્ઠું કર્યો, બધે દેરે દર્શન કર્યો’ એવી એવી વાતથીજ જીવને સંતોષ થાય છે, પણ ખરી રીતે શું કર્યું? શામાટે કર્યું? કોણે કર્યું? વિગેરે વાતનો વિચાર નથી, શોધ નથી, નિચોળ નથી. આ સ્થિતિ અથવા આને મળતી સ્થિતિ સર્વત્ર દેખાય છે. ઘણાં કાર્યો માત્ર વઢાડી લેવા ખાતર થાય છે; પણ ખરી જરૂર તેને રસમય બનાવવાની છે તે ભૂલી જવાય છે.

જાહેર જાહેરીમાં અને ધાર્મિક જાહેરીમાં દંભ કરવાની રહેલી વૃત્તિને એકદમ દબાવી દેવી જોઈએ. કારણકે એનાથી મહા પાપ થાય છે, અનંત ભવબ્રમણ થોગ્ય કર્મબંધ થાય છે, અને શાંતિએ. બેસવાનો અવસર આવતો નથી. ખાતગી વ્યવહારમાં પ્રશસ્ત બાબતમાં માયા કપટ કરવાથી શ્રી મહિનાથ પ્રભુના જીવને સ્ત્રીવેદનો બંધ થયો એ હકીકત સાધારણ નથી. આવાં કાર્યોની તો આપણે ગણતરી પણ ગણતા નથી, અને તેને પસાર થઈ જવા દઈએ છીએ. સરળ પ્રકૃતિ રાખવાથી માનસિક ક્ષોભ ખીલકુલ થતો નથી અને નવા નવા પ્રયત્નો રચવા પડતા નથી. સરળ પ્રકૃતિવાળા માણસ ઉપર સર્વ વિશ્વાસ રાખે છે અને તેની સાથે કામ પાડતાં કોઈ પ્રકારનો આંચકો ખાતા નથી. ટુંકી જાહેરીના હદવાળા સમયમાં અનેક પ્રકારનાં તોફાનો કરી મૂકી નિરંતર ઉપાધિમાં રહેવું એ સુર માણસ કદિ પણ પસંદ કરે

૨૯

જૈન માર્ગ પ્રદાશ:

તેણું નથી. સરળ પ્રકૃતિવાળાને સંસારસમુદ્ર તરવો પણ સરળ થઈ જાય છે, તેથી વિચારવાનને સરલ થવાની અભ્યર્થના કરી અત્ર વિરમીએ છીએ.

ભૌકિતક.

નવાળુ યાત્રાનો અનુભવ.

શ્રી સિદ્ધાચળ મહાતીર્થ કે જેનું મહાત્મ્ય અનેક શાસ્ત્રોમાં વર્ણવેલું છે તે તીર્થની યાત્રાના લાભ પૂર્વ પુણ્યના પૂર્ણ ઉદય શિવાય મળી શકતો નથી. આ તીર્થના મહાત્મ્ય સંબંધી ગ્રંથોનું અવલોકન કરતાં મુખ્ય ગ્રંથ શ્રી ધનેશ્વર સૂરિ વિરચિત શત્રુંજય મહાત્મ્ય દૃષ્ટિગોચર થાય છે. આ ગ્રંથ સંસ્કૃત પદ્યગ્રંથ દશ હજાર શ્લોક પ્રમાણ છે. તેનું ભાષાંતર આ સભા તરફથીજ બહાર પાડવામાં આવ્યું છે. તેનો પ્રારંભમાં એ ગ્રંથની ઉત્પત્તિને અંગે લખે છે કે—

“ પૂર્વે શ્રી યુગાદિ પ્રભુના આદેશથી પુંડરિક ગણુધરે વિશ્વના હિતને માટે દેવતાઓએ પૂજેલું, સર્વ તત્ત્વ સહિત અને અનેક આશ્ચર્ય યુક્ત એવું શત્રુંજયનું મહાત્મ્ય સવાલક્ષ પ્રલોકના પ્રમાણવાળું કરેલું હતું; તે પછી મહાવીર સ્વામીના આદેશથી સુધર્મા ગણુધરે મનુષ્યોને દુઃકા આયુષ્યવાળા બાળીને તેમાંથી સંક્ષેપ કરી ચોવીશ હજાર શ્લોકના પ્રમાણવાળું કર્યું; તે પછી શત્રુંજયનો ઉદ્ધાર કરનાર અને અઘાર રાજાઓના નિયંત્રા સૌરાષ્ટ્રપતિ મહારાજ શિલાદિત્યના આગ્રહથી સ્વાદ્વાદના વાદથી બોધ લોકોના મનને ગણિત કરનાર, સર્વોગ થોગમાં નિપુણ, ભોગનો વિસ્તાર છતાં તેમાં નિરપ્રદ, નાના પ્રકારની લબ્ધિવાળા, રાજગચ્છના મંડન રૂપ, સચ્ચારિત્રથી પવિત્ર અંગવાળા, વૈરાગ્ય રસના સાગર અને સર્વ વિદ્યામાં પ્રવીણ એવા મહાત્મા શ્રી ધનેશ્વર સૂરિએ તેમાંથી સાર લઈ તેના પ્રતિધ્વનિરૂપ સુખે બોધ કરનાર આ શ્રી શત્રુંજયનું મહાત્મ્ય વલ્લભીપુરમાં રચેલું છે. ”

આ ગ્રંથ પિકમ સંવત ૪૭૭ માં થયેલા શિલાદિત્ય રાજાના ઉપદેશક શ્રી ધનેશ્વર સૂરિએ રચેલો હોવાથી ઘણો પ્રાચીન છે, પરંતુ તેથી પણ પ્રાચીન જે કાવ્ય છપાઈને બહાર પડેલો છે.

એક કદમ્બ શત્રુંજય લલુકદમ્બ નામે માગધી રથ ગાથાઓનો છે. તેના પ્રારંભની ગાથામાં કહે છે કે “ શ્રી અયમ્ત્તા કેવળીએ નારદ મુનિની પાસે શ્રી શત્રું-

૧ જુઓ શત્રુંજય મહાત્મ્ય ભાષાંતર ૪૪ પૃષ્ઠ ૫૧૧.

૨ જુઓ પ્રકરણમાલા ૫૪ ૧૫૬

નવાચું યાત્રાનો અનુભવ.

૨૯

બંધ તીર્થનું મહાત્મ્ય કહ્યું છે તે તમે સાંભળો. ” પ્રાંતે છેલ્લી ગાથામાં કહે છે કે “ સારાવળી પયનામાં શ્રુતધરે કહેલી ગાથાઓ જે ભણે, શુભ કે સાંભળે તે શત્રુજયની યાત્રાનું ફળ પામે.” અર્થાત સારાવળી પયનામાં શત્રુજયના મહાત્મ્યની જે ગાથાઓ છે તેના શ્રવણાદિકનું પણ એટલું ઉત્કૃષ્ટ ફળ છે.

બીજી કલ્પ શત્રુજય મહા તીર્થ કલ્પનામે માગધી ૩૯ ગાથાઓનો છે. તેના પ્રારંભમાં કહે છે કે “ શ્રુત સિદ્ધાંતમાં વર્ણવેલા અને દેવેન્દ્રાએ વાંદેલા એવા જે તીર્થરાજના વિદ્યાપ્રવાહ પૂર્વના પ્રાભૂતમાં ૨૧ નામ કહેલાં છે તે તીર્થની અમે સ્તવના કરીએ છીએ.” આ ગાથા ઉપરથી શત્રુજય મહા તીર્થ સંબંધી વર્ણન, તેનું મહાત્મ્ય વિગેરે વિદ્યાપ્રવાહ પૂર્વમાં વર્ણવેલું હતું એમ સિદ્ધિ થાય છે. તેના પાહુડા (પ્રાભૂત)નું નામ આ ગાથામાં આપ્યું નથી, પરંતુ ઉપલક્ષણથી શત્રુજય નામનો જ પાહુડો હોવા સંભવ છે. એ કલ્પની ૩૯મી ગાથામાં કહ્યું છે કે “ શ્રી ભદ્રબાહુ સ્વામીએ રચેલા શત્રુજયના કલ્પથી શત્રુજય તીર્થનું મહાત્મ્ય શ્રી વજ્ર સ્વામીએ ઉદ્ધર્યું, અને તેના પરથી શ્રી પાદલિપ્ત સૂરિએ સંક્ષેપ કરીને આ કલ્પ રચ્યો.” આ ગાથા ઉપરથી એમ જણાય છે કે ભદ્રબાહુ સ્વામી યૌદ્ધપૂર્વી હતા, તેથી તેમણે જ વિદ્યાપ્રવાહ પૂર્વમાંથી ઉદ્ધરીને શત્રુજયનો મોટો (વૃહત્) કલ્પ બનાવ્યો હશે, અને તેમાંથી ઉત્તરોત્તર સંક્ષેપ થતો આવ્યો છે. બીજું એ અનુમાન પણ થાય છે કે શ્રી સુધર્મા સ્વામીએ ૨૪૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણુ શત્રુજય મહાત્મ્ય રચેલું તે પૃથક્ હોય અથવા તેમણે રચેલા યૌદ્ધપૂર્વની અંદરના વિદ્યાપ્રવાહ પૂર્વમાં શત્રુજય પ્રાભૂત તરીકે જ એ રચના કરી હોય.

આ બધી હકીકત પ્રારંભમાં લખવાની મતલબ એ છે જે આ મહાન તીર્થનું મહાત્મ્ય કોઈ આજકાલના સામાન્ય પુરૂષે લખી દીધું છે એમ નથી, પરંતુ તેને માટે બહુ પ્રસાવિક મહાત્મા પુરૂષો કેવળી, શ્રુતકેવળી વિગેરે કહી ગયા છે, બતાવી ગયા છે અને આપણે માટે અમૃત્ય વારસો સુકી ગયા છે. શ્રી જ્ઞાતા સૂત્રમાં તથા અંતગઢ દશાંગ સૂત્રમાં પણ શત્રુજય સિદ્ધિ ગમનનો અધિકાર છે. ઉપર જણાવેલા બંને કલ્પમાં શ્રી શત્રુજય તીર્થનું મહાત્મ્ય બહુ ઉત્કૃષ્ટ રીતે વર્ણવેલું છે. અહીં વિષય બહુ વધી જાય તે કારણથી તેમજ આ લેખક તરફથી જ નવાણુ યાત્રાના અનુભવ સંબંધી ખાસ એક છપાનાર છે તેની અંદર એ બંને કલ્પ મૂળ ભાષાંતર સહિત બહાર પડનારા હોવાથી તે સંબંધી વિશેષ લખવામાં આવતું નથી તોપણ નુકામાં જે ચાર ગાળતે! જણાવવામાં આવે છે.

શ્રી શત્રુજય મહાત્મ્યમાં બતાવવામાં આવ્યું છે કે શ્રી મહાવીર સ્વામી ભગ-

૧ ભુઓ પ્રશમરત ભાષાંતરદિની છુક પૃષ્ઠ. ૧૮૮

વંત શ્રી શત્રુજય પધારતાં સાધમે દ્ર તેમને વાંદવા આવ્યા પછી ભગવંતની સ્તુતિ કરીને તેમણે ભગવંતને પુછ્યું કે—

“હે જગતના આધારભૂત ભગવન ! આ જગતમાં તીર્થરૂપ તો તમેજ છે અને તમારાથી અધિષ્ઠિત એવું આ તીર્થ વિશેષપણે પવિત્ર ગણાય છે. હે પ્રભુ ! આ તીર્થમાં શું દાન અપાય છે ? શું વ્રત તથા જપ કરાય છે ? અને શું તપ કરાય છે ? અહીં શું શું સિદ્ધિઓ થાય છે ? અહીં શું કૃપા મેળવાય છે ? શું ધ્યાન કરવાને યોગ્ય છે ? અને શું સુકૃત પ્રાપ્ત થાય છે ? આ પર્વત ક્યારે થયો છે ? શામાટે થયો છે અને તેની સ્થિતિ કેટલી છે ? આ નવીન પ્રાસાદ કયા ઉત્તમ પુરૂષે કરાવેલો છે ? અને તેમાં રહેલી આ ચંદ્રની જ્યોત્સ્ના જેવી સુંદર પ્રતિમા કોણે નિર્માણ કરી છે ? આ પ્રભુની પાસે દ્વાર ઉપર ખડ્ગ ધારણ કરીને કયા બે દેવ રહેલા છે ? તેમના વામ અને દક્ષિણ પડખે બે મૂર્તિ કોની છે ? બીજા આ દેવતા કયા છે ? આ રાજાની (રાયણ)નું વૃક્ષ કેમ રહેલું છે ? તેની નીચે રહેલી બે પાદુકા કોની છે ? આ કયા મયૂરપક્ષીની પ્રતિમા છે ? આ કયો યક્ષ અહીં રહે છે ? આ કઈ દેવી વિલાસ કરી રહી છે ? આ કોણ મુનિઓ અહીં રહેલા છે ? આ કઈ કઈ નદીઓ છે ? આ કયા કયા વનો છે ? આ સુંદર કૃપાવાળાં શેનાં વૃક્ષો છે ? આ કયા મુનિનું સરોવર છે ? આ બીજા કુશ કોના કોના છે ? આ રસકૃપી, રત્નની ખાણ અને શુક્રઓને શો પ્રભાવ છે ? હે સ્વામિન ! આ લેપથી રચેલા સ્ત્રી સહિત પાંચ પુરૂષો કોણ છે ? આ ઋષભદેવના અસાધારણ ગુણ કોણ ગાય છે ? આ દક્ષિણ દિશામાં રહેલો કયો ગિરિ છે ? અને તેનો શો પ્રભાવ છે ? આ ચારે દિશામાં રહેલાં શીખરો અને નગરો કયાં કયાં છે ? હે નાથ ! અહીં સમુદ્ર શી રીતે આવ્યો હશે ? અહીં કયા કયા ઉત્તમ પુરૂષો થઈ ગયા છે ? અહીં કેટલા કાળ સુધી પ્રાણી સિદ્ધિ પદને પામશે ? આ પર્વતનું શું સ્વરૂપ છે ? અને અહીં સદ્ગુણદિવાળા પુરૂષોથી કેટલા ઉદ્ધાર થશે ? હે સ્વામી ! આ સર્વ પ્રશ્નોના ઉત્તર આપ કૃપા કરીને કહો. કારણકે જગતને પૂજ્ય એવા પુરૂષો આશ્રિત ભકતો ઉપર સ્વયમેવ વાતસલ્યકારી હોય છે.”

આ સઘળા પ્રશ્નોના ઉત્તર તરીકે ભગવંતે જે જે કહ્યું તેના સંગ્રહ શત્રુજય મહાત્મ્યમાં કરવામાં આવ્યો છે. આટલા ઉપરથીજ એ ગ્રંથ સાદંત વાંચવા યોગ્ય છે એમ સિદ્ધ થાય છે. એમાંથી સંશ્લેષ કરીને પણ અહીં લખવામાં આવે તો આ લઘુ માસિકમાં સમાઈ શકે તેમ નથી, તેથી અમૃતનું આસ્વાદન કરવા માટે જેમ અમૃતનું સ્થાનજ ખતાવવા યોગ્ય છે, તેમ એ તીર્થનું મહાત્મ્ય જાણવા ઇચ્છનારને તે ગ્રંથનું ભાષાંતરજ વાંચવાનો વિચાર રાખવો એમ કહેવું યોગ્ય લાગે છે.

આ તીર્થે આવીને નવાણુ યાત્રા કરવાની પ્રવૃત્તિ થવાનું મૂળ અને વાસ્તવિક

નવાણું યાત્રાનો અનુભવ.

૩૧

કારણ શ્રી ઋષભદેવ ભગવંત નવાણું ૧ પૂર્વવાર આ તીર્થે પધાર્યા, રાયણ વૃક્ષની નીચે ભગવંતનું સમવસરણ થયું, એમણે આપેલી દેશનાથી અનેક જીવો પ્રતિબોધ પામ્યા, ભગવંતે અનેક મુનિઓને શત્રુજયના પૃથક્ પૃથક્ શિખરો મુક્તિ પામવાના કારણભૂત સૂચવ્યા, તે તે સ્થાને અનશન કરીને અનેક મુનિઓએ સિદ્ધિસ્થાન મેળવ્યું, જેથી એ તીર્થનું મહાત્મ્ય પણ ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ પામ્યું. આ કારણને લાંબને અલ્પ આયુષ્યના પ્રમાણમાં માત્ર ૬૬ યાત્રા કરીને આ તીર્થની લક્ષિતનો, તીર્થાધિરાજની સેવાનો લાભ લેવાની પ્રવૃત્તિ પૂર્વપુરૂષોએ શરૂ કરેલી હાલમાં પ્રવર્તે છે. શ્રી ઋષભદેવ ભગવંતનું આયુષ્ય ૮૪ લાખ પૂર્વનું હતું, તેમાં એક લાખ પૂર્વ મુનિપણે વ્યતીત કર્યો, તેની અંદર ૬૬ પૂર્વ એટલે તેનાં જેટલાં વર્ષો થાય તેટલાં વર્ષ દ્વાગણ શુદ્ધિ ૮ મેજ સિદ્ધાચળ મહા તીર્થે પધાર્યા, અને પ્રાચે રાયણ વૃક્ષ તળેજ તેમનું સમવસરણ થયું. એઓ પોતે તો કેવળજ્ઞાન પામેલા હોવાથી કૃતકૃત્ય થયેલા હતા, પરંતુ તેઓ અનેક જીવોને તારનારાં થયા, અને શ્રી સિદ્ધાચળ તીર્થનું અદ્ભુત આલંબન તે ભગવંતેજ ભવ્ય જીવોને બતાવ્યું, જેનો આદર કરવાથી અનેક જીવો સિદ્ધિપદને પામ્યા.

આ તીર્થનું મહાત્મ્ય શ્રી શત્રુજય મહાત્મ્ય વિગેરેમાંજે બતાવવામાં આવ્યું છે તેની અંદર કેટલાએક જીવોને અતિશયોક્તિ જણાય છે, પરંતુ તેમાં કિચિત પણ અતિશયોક્તિ નથી. એ વાત અનુભવથી સિદ્ધ થઈ શકે તેવી છે. માત્ર વાતો કરવાથી માનવામાં આવે તેમ નથી. પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી જે એ તીર્થની યાત્રાનો પરમ લાભ મેળવે છે તેને એ વાત બરાબર છે એમ અનુભવમાં આવે છે. આ તીર્થનું મહત્વ ખીન્ન બધાં તીર્થો કરતાં વિશેષ એટલા માટે છે કે-ખીન્ન તીર્થો મુનિરાજના નિર્વાણથી કે તીર્થંકરોના કલ્યાણકોથી થયાં છે અથવા જિનમંદિરાદિકની બહુલતાને લઈને પણ થયા છે; અને આ તીર્થના અવલંબનથી અનેક મુનિરાજ સિદ્ધિપદને પામ્યા છે, તેથી આ તીર્થનું મહાત્મ્ય અન્ય તીર્થો કરતાં અતિ ઉત્કૃષ્ટ છે.

વળી આ તીર્થે સિદ્ધિપદને પામેલા મુનિરાજની કોઠોની સંખ્યા સાંભળીને પણ કેટલાક જીવો ચમત્કાર પામે છે, તેની અશ્રદ્ધા કરે છે અથવા તે સંખ્યામાં કોઈ બલિતો ભેદ હોવાની સંભાવના કરે છે; પરંતુ શ્રી ઋષભદેવ ભગવંતના મુખ્ય ગણધર પુંડરિક સ્વામીથી આરંભીને મહાવીર સ્વામી પર્યંત જેજે મુનિઓ સિદ્ધિપદને પામ્યા છે તેની સંખ્યા માત્ર કોઠોમાંજ બતાવવામાં આવી નથી પણ લાખ, હજાર, સેંકડો અને તેથી નાની સંખ્યા પણ બતાવતામાં આવી છે. તેથી તેમાં અશ્રદ્ધા કરવાનું કિચિત પણ કારણ નથી. છતાં સંખ્યાની વાત બાબત ઉપર રાખીએ

૧ ચોરાશી લાખ એટલે પૂરીજ, તેને ચોરાશી લાખે ગણતાં જે સંખ્યા આવે તે પૂર્વ

૩૨

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

તો ગમે તેટલા પાણુ આ તીર્થના અવલંબન સિદ્ધિપદ પામ્યા એ વાત સત્ય લાગતી હોય તો અસ છે. કારણ કે અમતકાર કે મહાત્મ્ય મોટી સંખ્યામાં રહેલું નથી પણ સિદ્ધિપદ પામવામાં રહેલું છે. માટે જ કોઈ પણ જીવે સર્વ કર્મોથી વિમુક્ત થઈ સિદ્ધિપદને પામે અને તેમાં દૃઢ અવલંબનભૂત આ તીર્થ થાય તો એ મહાત્મ્ય કાંઈ ઓછું નથી. જો કોઈ જીવ આ તીર્થના અવલંબનથી સિદ્ધિપદને પામ્યા છે તો આપણે પણ શુદ્ધ શ્રદ્ધાથી દૃઢપણે તેનું અવલંબન ગ્રહણ કરશું તો આ ભવે નહીં તો આગામી ભવે પણ સિદ્ધિપદને પામી શકશું. માટે આ તીર્થની યથાશક્તિ સેવા લક્ષિત કરવામાં તત્પર રહેવાની આવશ્યકતા છે.

કોરોની સંખ્યામાં આ તીર્થ સિદ્ધિપદ પામ્યા તે વિષયમાં કેટલાએક સરલ બુદ્ધિવાળા જીવોને તેનો સમાવેશ કેમ થાય તેને લઈને પણ શંકા ઉઠે છે, પરંતુ તેઓ તેની અંદર જમીનનું માથું મુકીને દિશાબળ ગણતા નથી. જુઓ! આ કાળના એક ધનુષ્યની અવગણનાવાળાને જો અણગણ કરવું હોય તો એક ધનુષ્ય લાંબી ને એક હાથ (૦૧ ધનુષ્ય) પહોળી જમીન સંધારા માટે જોઈએ. એક ચોરસ ગાઉ બે હજાર ધનુષ્ય લાંબું પહોળું ગણવામાં આવે છે ત્યારે ઉપર પ્રમાણે જમીન રોડીને સંધારો કરતાં તેટલી જમીનમાં ૧૬૦૦૦૦૦૦ મુનિ સંધારો કરી શકે; અને એક ચોરસ ચોજન જે ચાર ગાઉ લાંબું અને ચાર ગાઉ પહોળું ગણવામાં આવે છે તેમાં ૨૫૬૦૦૦૦૦૦ મુનિના સંધારા થઈ શકે. પ્રથમના સમયમાં જેમ દેહ મોટા હતા તેમ શત્રુજયનું પ્રમાણ પણ વધારે હતું. આ પાંચમા આરામાં પણ બાર ચોજનનું (૪૮ ગાઉનું) પ્રમાણ કહેવામાં આવેલ છે. સંધારા કરનારા મુનિ પ્રથમ સંઘ યજુવાળા હતા. વળી તેમને જાણું પીણું, ફરણું હરણું કે લઘુનિતિ વડીનિતિ એ જવાપણું નહોતું. ઇલાદિ કારણોથી બહુ વધારે જમીનની અપેક્ષા નહોતી આટલા ઉપરથી જો કાંઈ નજર પહોંચાડવામાં આવશે-દૃષ્ટિને વિસ્તીર્ણ કરવામાં આવશે તો શંકાનો સંદેભાવ રહી શકશે નહીં એમ અમારું માનવું છે.

હવે આ તીર્થે ઓછી વત્તી કે નવાણુ યાત્રા કરવા આવનારે મુખ્ય વૃત્તિએ તો છરી પાળીને આવવું એવો મુખ્ય ઉપદેશ છે. કદી કાયમને માટે તેમ ન બની શકે તો કોઈ કોઈ વખત પણ અવશ્ય છરી પાળીને આપવું યોગ્ય છે. તેમાં પણ દ્રવ્ય-શક્તિ વિશેષ પ્રાપ્ત થઈ હોય તો સંઘ કાઢીને અનેક લગ્ય પ્રાણીઓના અલંબન-ભૂત થઈને આવવું વિશેષ યોગ્ય છે. દ્રવ્યવાન મનુષ્યે પોતાની જાંઘડીમાં એક વખત તો-જરૂર એ લાલ લેવા યોગ્ય છે. છરી પાળીને આવવાનો અર્થ બહુધા પગે ચાલતાં આવવું એટલોજ કેટલાકના સમજવામાં હોય છે, તેથી તેનું વિશેષ સ્પષ્ટી કરણ કરવામાં આવે છે.

અપૂર્ણ.

લવણમની પદોચ્ચ.

૧-૧૧ શા બાલુભાઈ મંછાચંદ
૧-૪ શેઠ મોતીચંદ ઝગવાનદાસ
૧-૪ શા ગણેશ વેલજી
૨-૨ શા રવચંદ વાલચંદ
૧-૪ શેઠ કેસરીચંદ કદેચંદ
૨-૮ શા લક્ષ્મીચંદ ખેગાર
૧-૪ શા પુજારામ ગણેશ
૧-૪ શા મોતીચંદ પીતાંબરદાસ
૧-૪ શા હીરાચંદ હીલાચંદ
૧-૪ શા માણિક્યંદ મલુકચંદ
૨-૮ શા કૃષ્ણજી લાલાજી
૧-૪ શા નનચંદ અનોપશા
૨-૮ શા નગીનદાસ છગનલાલ
૨-૮ શા મુખ્યંદ ધરમચંદ
૨-૮ શા હાલાભાઈ ગુલાબચંદ
૧-૪ શા મહોકમચંદ અમીચંદ
૧-૦ શા પ્રેમજી કેશવજી
૨-૮ શેઠ દલીચંદ કનકમલ
૨-૮ શા ચુનીલાલ ત્યાલચંદ
૨-૮ ભયશાલી લક્ષ્મીચંદ ઓધવજી
૧-૪ ભાણશાલી હીરાચંદ શેશકરજી
૧-૪ બાબુનાદેમ બદ્રીદાસજી
૨-૨ શા મુખ્યંદ રામજી
૧-૪ શા મોતી હીરાજી
૩-૧૨ શા પુરપાત્તમ જગજીવન
૧-૪ શા ભાયચંદ પદમશી
૨-૮ શેઠ વરધીચંદજી આર્પદાન
૧-૪ શા નાથાભાઈ નારજીજી
૩-૧૨ શેઠ મેઘજી દેવચંદ
૧-૨ શા શામજી પદમશી

૩-૧૨ શા ધનજી પ્રેમચંદ
૩-૧૨ શા અંબાવીદાસ શામદાસ
૧-૪ બગડીયા મોના મલુક
૦-૧૨ શા છગનલાલ દેવશી
૧-૪ શા હેમચંદ દેવચંદ
૧-૪ શા કેવળદાસ ખીમચંદ
૧-૪ શા મહાસુખભાઈ ચુનીલાલ
૨-૮ શા સરુપચંદ દોલતરામ
૧-૪ શા કુલચંદ મહોકમચંદ
૨-૮ શા હકમચંદ હીરાચંદ
૧-૪ શા કૃષ્ણજી વાલાજી
૦-૧૨ શા મગતદાસ ખીમચંદ
૨-૮ શા લલુભાઈ માનચંદ
૧-૪ શા વીરચંદ રત્નાજી
૨-૮ સઘવી દોલતચંદ ઝવેરચંદ
૧-૪ શા લવજી મગજીજી
૧-૪ શેઠ તલકચંદ માણિક્યંદ
૩-૧૨ શા ચુનીલાલ દીપચંદ
૨-૮ ભારતર હરમચંદ કપુરચંદ
૧-૪ શા ગુલાબચંદજી આલુદજી
૧-૪ શા કુલચંદ મુખ્યંદ
૧-૪ શા ધનજી સુદરજી
૧-૪ શા પુલચંદ નેમચંદ
૨-૮ શા જોડાભાઈ જેચંદ
૧-૪ શા છોટાલાલ ગુલાબચંદ
૨-૮ મારવાડી કૃતાજી આર્પદાન
૧-૪ શા બદવજી ગોવિંદજી
૧-૪ વકીલ વસનજી માનસંગ
૧-૪ શા દામજી વછરાજ
૨-૮ મહેતા જોડાભાઈ પીતાંબર

૧-૮	શા સુવામીચંદ્ર સાયચંદ્ર	૨-૮	શા ગોરવનદાસ ગેવરનદાસ
૧-૮	શા પાનુ વાગા	૧-૮	શા રાયસી અમરચંદ્ર
૧-૮	શા નાનદેવ સાયચંદ્ર	૨-૮	શા ધરમચંદ્ર માનચંદ્ર
૨-૮	શા મોહનલાલ વાલજી	૧-૮	શા દેવચંદ્ર લજવાનદાસ
૧-૮	શા મનજીકુલાલ અમરચંદ્ર	૧-૧૫	શા ખમલભાઈ ત્રીપુચંદ્ર
૨-૮	શા ધરમચંદ્ર ડેવગચંદ્ર	૨-૮	શા જોનચંદ્ર નાનચંદ્ર
૧-૮	શા નયુભાઈ ગેવરદાસ	૧-૮	શા ચુનીલાલ મોહાલાલ
૧-૮	શા તાલારામદેવ સાયચંદ્ર	૧-૮	શા હમનલાલ શીવલાલ
૧-૮	શા હામીભાઈ મુળચંદ્ર	૧-૮	માણીયાર તારાચંદ્ર હરીચંદ્ર
૧-૮	શા રવચંદ્ર કુલચંદ્ર	૧-૮	શા કુમેશ્વર ધરમચંદ્ર
૧-૮	શા હમનલાલ શુભાળચંદ્ર	૧-૮	શા વરતારામ શાકળચંદ્ર
૨-૮	દોસી કેરુચંદ્ર રાયચંદ્ર	૨-૨	શા જેડલાલ મનજીભાઈ
૨-૮	વધીલ નમીનદાસ જેડભાઈ	૪-૦	શા ચત્રમુખ માનજી
૧-૧૨	શા નયુભાઈ મહારામ	૩-૧૨	શા ભાયચંદ્ર દક્ષીણ
૧-૮	શા મેમચંદ્રભાઈ નમીનદાસ	૩-૨	ભાવસાર ગોવિંદલાલ ગાંધી
૧-૮	શા ડોસજીભાઈ નમીનદાસ	૨-૮	શેડ દક્ષીણ રવચંદ્ર
૧-૨૨	શા તારાચંદ્ર ધનજી	૩-૪	શા જેડ મભાઈ હરનશી
૩-૧૨	શા ડોસભાઈ લાલચંદ્ર	૧-૪	શા મગનલાલ ખુશલાલ
૨-૨	શા દલધારામ હેમચંદ્ર	૨-૨	શા લજવાન પુરુષોત્તમ
૨-૨	શા શંકર સવચંદ્ર	૧-૪	શા પ્રેમજી ગોવિંદજી
૧-૮	વધીલ લવજી પુનભાઈ	૪-૨	શા મગનલાલ ઝવેરચંદ્ર
૧-૪	શા મગન ચતુર	૨-૨	શા દેવની લાયચંદ્ર
૧-૪	શા વેલનીભાઈ મુળજી	૨-૨	શા ગોદાચાઈ પ્રેમજી
૧-૪	મજમુનદાર વાડીલાલ દેમચંદ્ર	૧-૪	શા મહીલાલ ગમીનદાસ
૨-૨	શા ચકુભાઈ ભીખાભાઈ	૧-૪	શા પુનજીભાઈ ગેવરદાસ
૧-૪	શા હેમચંદ્ર શુભાળચંદ્ર	૧-૮	શા હરજીવન રાયચંદ્ર
૧-૪	શા હરજીવન ઝવેરચંદ્ર	૧-૪	શા બદરજી ધનજી
૧-૪	મહેતા અવજાચંદ્ર હીરાભાઈ	૧-૪	શા કુલચંદ્ર તારાચંદ્ર
૧-૮	શા હરજી રાવજી	૧-૪	શા નમીનદાસ માતીચંદ્ર
૧-૪	શા હીલાભાઈ જેડભાઈ	૨-૮	શા મેદાલાલ બાપુલાલ
૨-૮	શા ગેવરદાસ વનમાળીદાસ	૨-૨	શા ચુનીલાલ ગેવરદાસ